

Časopis pre kresťanskú duchovnú orientáciu 4/2001

Rozmer

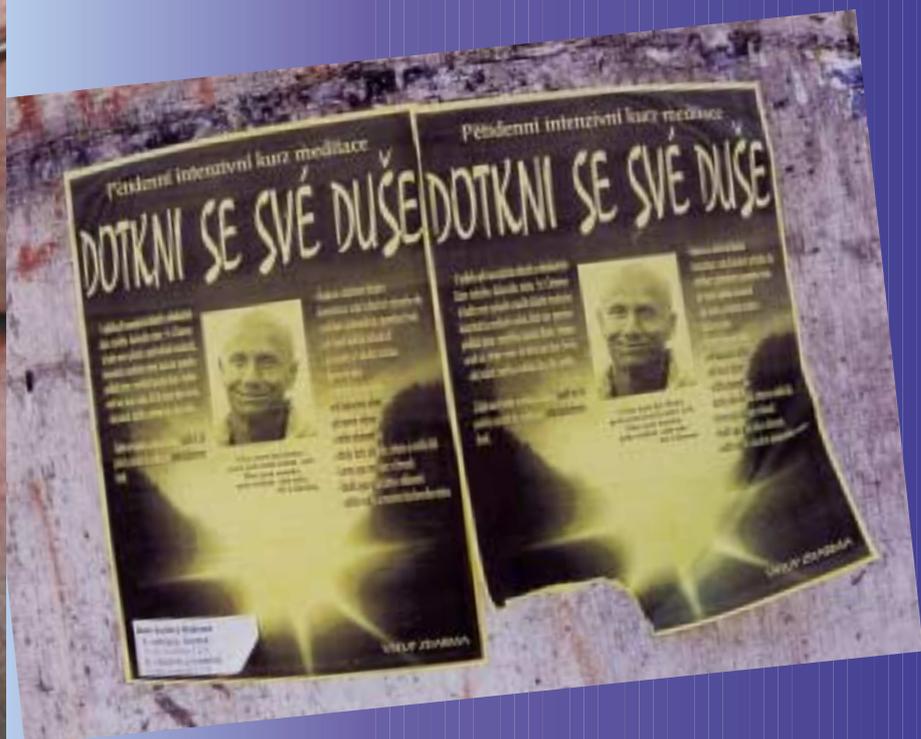
cena 29,- Sk

Rozmer na
internetete!

Mierový kvet
odkvitol

V magickom
svete
pokémonov

Úskalia a
nádej viery

Rozmer na internete!

Priaznivci surfovania na vlnách internetu a zároveň čitatelia nášho časopisu sa konečne dočkali. Ako vidno na fotografii (vľavo) Rozmer už má aj svoje elektronické „dvojča“. Jeho internetová adresa je: www.rozmer.sk. Táto stránka je súčasťou webovej stránky Centra pre štúdium siekt pri Ekumenickej rade cirkví v SR, ktorého internetová adresa je: www.sekty.sk (v podstate ide o tú istú stránku).

Čo možno od nej očakávať a aký štandard a možnosti poskytuje – o tom sa už podrobnejšie dočítate v príspevku nazvanom Rozmer na internete!, ktorý uverejňujeme na 6. strane.

Dôležité upozornenie

Všetkých našich čitateľov upozorňujeme, aby predplatné za časopis Rozmer uhradili výhradne priamo redakcii – a to buď poštovou poukážkou vloženou v časopise, alebo bankovým prevodom na číslo účtu (Tatra banka, a. s.): 2621022295/1100. V prípade, že ste predplatné uhradili inej osobe, ktorá sa vydávala za sprostredkovateľa, prosíme vás, aby ste nás o tom upovedomili.

Takisto objednávky časopisu vybavuje výlučne redakcia. Časopis Rozmer si môžete objednať tromi spôsobmi:

1. písomne na adrese:
Redakcia časopisu Rozmer, Svoradova 3, 811 03 Bratislava 1
2. telefonicky na bratislavskom čísle: 02/544 30 960
3. e-mailovou korešpondenciou na adrese: rozmer@sekty.sk.

Redakcia nikoho nepoverila, aby pre ňu sprostredkovala objednávky; ak si teda objednáte Rozmer iným ako jedným z vyššie uvedených spôsobov, nezaručujeme, že vaša objednávka bude včas alebo vôbec vybavená. Keď poznáte niekoho, kto možno z tejto príčiny časopis – napriek tomu, že si ho objednal – nedostal, prosíme vás, aby ste ho na to upozornili. Ak sa obráti priamo na redakciu, jeho objednávku obratom vybavíme.

Ďakujeme za porozumenie

Podporte Rozmer svojim 1 %

Podľa novely zákona č. 366/1999 Z. z. o daniach z príjmov, schválenej NR SR 4. 12. 2001, je možné podporiť neziskové združenia formou poukázania 1 % zo svojich daní. Takže každý občan sa v roku 2002 môže sám rozhodnúť, na aký účel, alebo ktorej organizácii to 1% pripadne. Aj naše občianske združenie – Ekumenická spoločnosť pre štúdium siekt –, ktoré je spoluvydavateľom tohto časopisu, sa uchádza o takúto formu podpory. Budeme vďační každému, kto nás týmto spôsobom podporí, pretože aj takto získané financie môžu svojim dielom prispieť na vydávanie Rozmeru, ale i na iné aktivity združenia – na prednáškovú činnosť, prevádzkovanie internetovej stránky, poradenstvo a pod. Informácie o tom, aké konkrétne kroky treba podniknúť, aby sa 1 % dostalo až k nám, môžete získať vo vašej mzdovej účtárni; resp. ak ste živnostník, informáciu vám poskytne príslušný daňový úrad. Podrobné informácie nájdete tiež na internete – www.venuj1percento.sk; alebo www.rozhodni.sk.

Všetkým darcom už teraz srdečne ďakujeme!

Redakcia

Predplatné na rok 2002

Predplatné časopisu Rozmer na rok 2002 (4 čísla) stojí 136 Sk (vrátane poštovného a balného). Po objednaní (ak ešte nie ste predplatiteľom) a uhradení vloženou poštovou poukážkou vám časopis budeme celoročne pravidelne zasielať na vašu adresu. Vo vlastnom záujme preto uvádzajte presné údaje, prípadne nám zmenu adresy včas nahláste, aby nedošlo k nedorozumeniu pri distribúcii.

Rozmer

– časopis pre kresťanskú duchovnú orientáciu

Vychádza štvrťročne

Vydavateľ: Ekumenická spoločnosť pre štúdium siekt a Ekumenická rada cirkví v SR

Šéfredaktor: Mgr. Boris Rakovský

Grafický redaktor: Mgr. Gabriel Martinický

Jazyková redaktorka: PhDr. Alžbeta Mráková

Adresa redakcie: Svoradova 3, 811 03 Bratislava 1

Tel.: 02/544 30 960; 544 31 468

E-mail: rozmer@sekty.sk

Internet: <http://www.rozmer.sk>

Tlač: LÚČ – vydavateľské družstvo

Kozičova 2, 841 10 Bratislava – Devín

Registračné číslo: MK SR 1754/97

ISSN: 1335-2660

Uzavierka čísla: 31. decembra 2001

Cena: 29,- Sk

Časopis vyšiel s finančnou dotáciou

Ministerstva školstva Slovenskej republiky

Fotografia na obálke:

Hore: Monument „aktu zasvätenia“ Banskej Bystrice Šrí Činnomjovi (Foto: J. BIBA)

Obsah

2 Vo svetle Hospodinovom

Biblické slovo

Report

Spravodajstvo z domova a zo sveta

(ďalej str. 26 – 28)

3 Podnetné medzinárodné stretnutie

O odbornej konferencii v Svätom Jure

6 Rozmer na internete!

7 Mierový kvet odkvitol

Kauza zasvätenia Banskej Bystrice

Šrí Činmojovi vyriešená

9 V magickom svete pokémonov

13 Povedz mi, akú cestu si si zvolil...

17 Úskalia a nádej viery

21 Otrokmi falošnej nádeje (2)

23 Kulty a spoločnosť

27 Rozporuplné názory v období vrcholného stredoveku (4)

Mil'niky dvoch tisícročí

28 Recenzia

Editorial

Keď som písal tento úvodník, ostávalo už naozaj iba niekoľko hodín a starý rok vystriedal rok nový. Možno mnohí z nás si aj pod dojmom toho, čo sa vo svete odohralo a odohráva, kládli obligátne otázky: Aký bude?; Čo nás v ňom čaká?; Čo by sme chceli a čo v ňom máme vykonať?... Verím, že práve milostiplné obdobie Vianoc je vhodným časom stíšenia a pokoja, keď sa zastavíme a vo svojom vnútri vdychu intenzívnejšie precitujeme Božiu prítomnosť a jeho vôľu. V takejto atmosfére sa zamýšľame nad tým, čo bolo v končiacom sa roku dobré a čo nie; čo nám nevyšlo podľa našich predstáv a s čím sa musíme v nastávajúcom roku znova popasovať. A netýka sa to pritom iba pracovných restov, často sú to i naše zlyhania a nedoriešené osobné vzťahy. Ustavične je čo zlepšovať...

Aj v našej redakcii sa čo-to udialo. Získali sme vhodnejšie priestory v rámci novootvoreného Centra pre štúdium siekt, konečne sa nám podarilo zriadiť na internete vlastnú webovú stránku, zorganizovali sme odbornú konferenciu, na ktorej sme privítali hostí z Poľska, Českej republiky a Moldavska atď. Z tohto pohľadu sme boli úspešní. Avšak treba dodať, že si uvedomujeme aj druhú stranu mince. Napríklad na Slovensku je oproti Poľsku ešte stále akútny nedostatok poradenských centier, na ktoré by sa ľudia mohli obrátiť so svojimi problémami; dopyt po informáciách o ustavične sa rozmáhajúcom fenoméne siekt a nových náboženských smerov ani zďaleka nie je uspokojený a v médiách, ktoré sa správajú trhovo, sa nové religiózne skupiny, no najmä rôzne alternatívne a ezoterické kulty, metódy a javy, v omnoho väčšej miere jednostranne propagujú, ako objektívne posudzujú. Možno je to tým, že sa stali akýmsi výhodným komerčným artiklom ponúkajúcim to, čo púta pozornosť dnešného moderného človeka: zázraky a magično umožňujúce dosiahnuť dokonalosť až božskosť, ale i únik zo všednosti a anonymity davu do virtuálneho či imaginárneho sveta nereálnych, no o to viac príťahujúcich predstáv.

Svoje rezervy vidíme v tom, že napriek viackrát deklarovanej podpore cirkví sa nám Rozmer – ako jediný slovenský časopis zaoberajúci sa špecificky problematikou siekt a novej religiozity – nepodarilo dostať všade tam, kde by bol iste potrebným zdrojom informácií. Myslíme si, že je ešte stále veľký počet farností, ale predovšetkým farníkov, ktorí o našom časopise nevedia. A možno viacerí by si ho nielen radi objednali, ale s nami aj aktívne spolupracovali. A to je práve to, čo si úprimne prajeme. Aby sa Rozmer stal pre vás nielen kvalitným a objektívnym informačným médiom, ale predovšetkým, aby aj vďaka vašim podnetom múdro a pružne reagoval na udalosti a problémy, ktoré život v nemalej miere každému z nás prináša.

Boris Rakovský

BORIS RAKOVSKÝ
šéfredaktor

Vo svetle Hospodinovom!

„V posledných dňoch pevne bude stáť vrch domu Hospodinovho na vrchole hôr, vyvýšený bude nad pahorky. Pohrnú sa k nemu všetky národy a poputujú mnohé kmene a povedia: Podďte, vystúpme na vrch Hospodinov k domu Boha Jákovovho. On nás bude učiť svojim cestám, aby sme chodili po Jeho chodníkoch. Lebo zo Siona vyjde naučenie a slovo Hospodinovo z Jeruzalema. On bude súdiť medzi národmi, vynášať výrok mnohým kmeňom. Prekujú svoje meče na pluhové radlice a svoje oštepky na vinárske nože; národ nepozdvihne proti národu meč a už sa nebudú učiť vojne. Hor sa, dom Jákovov! Chodme v svetle Hospodinovom!“ (Iz 2, 2-5)

V tomto starozmluvnom texte prorok Izaiáš zvestuje svojim spoluobčanom, čo Boh zamýšľa konať. Napriek všeobecnému úpadku, ktorý vidí okolo seba, nemá pochybnosti o tom, že sa toto videnie naplní. Preto ich vyzýva: „Hor sa, dom Jákovov! Chodme v svetle Hospodinovom!“ Keďže viete, čo Boh bude konať v tomto meste, vy už teraz žite vo svetle jeho istej budúcnosti!

Čo bude Boh konať? Izrael bol obklopený národmi, ktoré stavali svoje svätyne na vrchoch. Preto Izaiáš hovorí, že vrch domu Hospodinovho bude ustanovený za vrch vrchov a pohrnú sa k nemu všetky národy. Všimnime si však, že sa to nestane tak, že národy budú putovať raz na svoje posvätné kopce a niekedy aj na vrch Hospodinov, ale že všetky národy sa pohrnú na vrch k domu Hospodinovmu, pomimo všetkých ostatných pahorkov. Vykročia do Božieho mesta, aby sa s ním stretli. Národy, ktoré poputujú smerom do Jeruzalema, sa tam budú ponáhľať s túžbou učiť sa a rozvíjať v poznaní Boha. Chcú načúvať pravému Božiemu slovu, aby potom podľa neho žili. Ide špecificky o poddanosť Hospodinovi, Bohu Jákovovmu. Ani sa len nespomínajú iní bohovia, iné pravdy a alternatívne náboženstvá a filozofie. Neexistujú totiž rôzne cesty na ten istý vrch. Ľudia z rôznych národov sa rozhodli podriaďiť autorite jediného Pána.

Izaiášovo videnie sa však môže uskutočniť len vtedy, ak sa stane to, čo je predpovedané v týchto veršoch: len ak ľudia uznajú jediného Boha, ak sa poddajú jeho slovu a zmieria sa s jeho rozsudkom – iba vtedy sa všetko toto môže naozaj stať. A práve preto my, kresťania, kladieme taký veľký dôraz na život, smrť a vzkriesenie Pána Ježiša Krista. Veríme totiž, že v živote, ukrižovaní, vzkriesení a vstúpení Ježiša na nebeský trón Boh ustanovil svoj vrch, založil svoje mesto, svoj Nový Jeruzalem, ako Vrchol každého iného vrchu. Ježiš je tým miestom, ku ktorému sa všetky národy pohrnú. Z jeho úst vychádzajú slová, ktorým sa všetci ľudia podriaďia. On vynesie rozsudok nad každým náboženstvom, nad každou filozofiou a nad všetkým, čo ľudia vytvorili.

JÁN HENŽEL

REPORT

Rozchod ruského šefa Narcononu

RUSKO - Vladimír Ivanov, prezident scientologickej Nadácie pre záchranu detí a adolescentov od drog a tiež i nadácie Bezdrogové Rusko a neúnavný propagátor Hubbardovej organizácie predčasom neočakávane oznámil, že prerušil kontakty so Scientologickou cirkvou (SC). Ivanov hovoril o SC ako o kriminálnom kulte, ktorý nemá nič spoločné s náboženstvom, ale len cynicky zarába na stradaní a bolesti ľudí. A toto ešte neboli tie najostrejšie vyjadrenia na jeho adresu. Ivanov tiež povedal, že už nie je satanista a požiadal o odpustenie tých ľudí, ktorých do SC zverboval. Oznámil, že od tejto chvíle organizácie, ktoré vedie, nemajú nič spoločné so SC alebo Narcononom. Zároveň vyjadril nápad, ako sa technológia, ktorú používa Narconon, dá využiť bez toho, aby bola v spojení so SC a Narcononom. Toto vyhlásenie poukazuje na to, že Ivanov sa ešte celkom neoslobodil od zväzkov s hubbardizmom a zaraďuje ho do kategórie „squirrel“ - veverička; takto scientológovia nazývajú tých, čo ilegálne používajú Hubbardove technológie mimo organizácie, patriace pod vplyv SC, samozrejme, bez platenia licenčných poplatkov.

Na oficiálnej internetovej stránke ruského Narcononu (www.narconon.ru) sa objavila i táto správa: Zatiaľ čo sa SC pretvaruje, že je náboženskou neziskovou organizáciou, v skutočnosti ide o agresívnu komerčnú organizáciu, ktorá nehanebne pohŕda a porušuje ľudské práva a zákony Ruskej federácie.

Niet žiadnych pochybností, že Ivanovov rozchod so SC ako jedného z najaktívnejších, notorických a najstarších členov (Ivanov tvrdil, že on bol ten, kto priniesol Hubbardove myšlienky do Ruska), vyvolal v Rusku prvotriednu senzáciu. Možno si Ivanov uvedomil, že jeho niekoľkonásobný neúspech ako kandidáta do zákonodarných orgánov bol spôsobený i jeho členstvom v SC, alebo, že je nemožné skutočne bojovať proti drogám spoločne so SC. Len čas ukáže skutočné dôvody jeho konania a takisto to, ako sa situácia vyvinie.

Podľa správy z Centra Svätého Ireneja Lyonského preložil -ml-

Španieli sa snažia rozpustiť SC

ŠPANIELSKO - Na procese proti SC španielski žalobcovia vyzvali na rozpustenie tejto organizácie a žiadali ťažké tresty pre jej 13 členov a to za trestné činy pohybujuce sa od ilegálneho držania ľudí proti ich vôli až po daňové podvody. Madridský okresný súd vypočul obvinenia, ktoré SC označili za sektu hnanú túžbou po peniazoch a jej členov za posadnutých bohatstvom. Obvinenia sa týkali aj toho, že SC spôsobilo niektorým svojim členom psychické poškodenie. Celý prípad sa začal ešte roku 1988, keď polícia (počas kongresu SC) uskutočnila raziu v madridskom hoteli a zatkla 37 scientológov. Proces bol už päťkrát odročený.

-ml-

Scientológia bude ďalej žalovať

FRANCÚZSKO - Scientologická organizácia oznámila, že pre údajné obmedzenie verejnej slobody vo Francúzsku bude podávať ďalšie žaloby na európske a francúzske súdy. Po žalobe na Európsky súd pre ľudské práva týkajúcej sa nového francúzskeho zákona o sektách podanej v auguste 2001 sa tam majú odovzdať ďalšie dve žaloby. Ich cieľom je odvolanie oboch správ o sektách francúzskeho parlamentu v rokoch 1995 a 1999. V nich sa SC uvádza ako nebezpečná sekta.

KIPA/TK KBS

Podnetné medzinárodné stretnutie

Na Slovensku, žiaľ, doteraz nebolo mnoho podujatí, kde by sa na medzinárodnej úrovni stretali odborníci na problematiku novej religiozity a javov s ňou súvisiacich. Preto sme boli radi, že na sklonku roka sa takáto možnosť konfrontácie a výmeny nových poznatkov a skúseností u nás vyskytla. Medzinárodnú konferenciu na tému *Deformovaná religiozita na prahu tretieho tisícročia* zorganizovalo v dňoch 5. a 6. decembra 2001 v Svätom Jure nedávno zriadené Centrum pre štúdium siekt pri ERC SR spoločne s Ekumenickou spoločnosťou pre štúdium siekt. Na tomto odbornom fóre sa zúčastnili odborníci z Českej republiky, Poľska, Moldavska a Slovenska, ale i predstavitelia cirkví – doc. ThDr. Július Filo, generálny biskup Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku a predseda Ekumenickej rady cirkví v SR, a Mons. Marián Chovanec, nitriansky pomocný biskup a generálny sekretár Konferencie biskupov Slovenska –, ako aj zástupcovia ministerstva školstva a ministerstva kultúry a iní pozvaní hostia. Téma bola zámerne stanovená tak, aby zahrnula široké spektrum pohľadov na fenomén siekt a nových náboženských zoskupení a vytvorila priestor pre odborníkov z rôznych oblastí a inštitúcií, aby sa vyjadrili k problematike, ktorá zasahuje nielen do života cirkví, ale preniká do celej našej spoločnosti.

Konferenciu otvoril riaditeľ Centra pre štúdium siekt Mgr. Boris Rakovský. Po spoločnej modlitbe sa ujal slova predseda Ekumenickej spoločnosti pre štúdium siekt Ing. Ondrej Garaj, ktorý sa pokúsil odpovedať na to, čo v sebe zahŕňa pojem „religiozita“. Zároveň si postavil otázku, či je vôbec možné neutrálne skúmať a porovnávať jednotlivé náboženstvá, o čo sa usiluje pomerne mladý odbor – religionistika. Za deformovanú religiozitu označil „*taký typ explicitného alebo implicitného náboženstva, ktoré deformuje hlavné atribúty človeka, teda tie, ktoré ho robia tým, čím je*“. O. Garaj uviedol niektoré príklady

Účastníci konferencie

Foto: archív

deformity: 1. Náboženstvo, ktoré človeka odludští a odcudzí ho prirodzeným ľudským túžbam a potrebám; 2. Postupná strata posvätnéj dimenzie života vrcholia v skepse a cynizme modernej civilizácie vedúca k frustrácii významnej ľudskej potreby – nenaplneniu schopnosti reflektovať Boha; 3. Ľudské náboženstvá, ktoré si ľudia vytvárajú ako alternatívne riešenia. Niektoré z nich sú deštruktívne a tým aj nebezpečné; 4. Nebezpečenstvo totalitárneho myslenia – náboženský extrémizmus; 5. Zmena paradigmy a jej dôsledky pre religióznu otvorenosť; 6. Zážitkovo orientovaná kultúra a 7. Problém implicitného náboženstva: kult prírody, náboženské uctievanie niektorého druhu hudby – všetko to, čo si ľudia postavili na najvyššie miesto namiesto Boha.

O podmienkach registrácie cirkví a náboženských spoločností na Slovensku v rámci konfesijnej legislatívy hovoril JUDr. Ján Juran, riaditeľ cirkevného odboru Ministerstva kultúry SR. Po ňom vystúpil Ing. Ján Hero, vedúci oddelenia cirkevného a súkromného školstva Ministerstva školstva SR, ktorý prítomných informoval

o podmienkach vyučovania náboženstva v školách a o legislatívnom rámci zriaďovania cirkevných škôl. Náboženstvo – jeho obsah a rozsah – ako aj text učebníc určuje príslušná cirkev alebo náboženská spoločnosť, ktorá však musí byť riadne zaregistrovaná na ministerstve kultúry. Hoci J. Hero povedal, že všeobecne možno konštatovať, že v slovenskom školstve v súčasnosti neevidujeme skúsenosti deformovanej religiozity, na záver svojho príspevku sa podrobnejšie zmienil o negatívnej reakcii cirkví, ale i širokej rodičovskej obce na nedávne úsilie zaviesť do nášho školského systému telesné a relaxačné jogové cvičenia prostredníctvom kontroverzného projektu R.A.S.T., ktorého protagonistom bola spoločnosť Joga v dennom živote.

Dopoludňajší blok prvého dňa konferencie uzavrel podnetný referát biskupa J. Fila. Objasnil v ňom, ako dochádza k postupným zmenám v obsahu a prejavoch kresťanskej viery uprostred kresťanských cirkví a národov, pričom zdôraznil, že analýza alternácie – postupných zmien v nazeraní na náboženstvo – pomáha pochopiť narastajúce nebezpečenstvo odpadnutia

od viery v trojjediného Boha. „*Meniaci sa obsah a prejavy viery v našich cirkvách často v sebe skrýva odpoveď na neskoršiu otvorenosť voči cudzorodým náboženským fenoménom, ako i výrazný záujem o iné náboženské hnutia a nakoniec odcudzenie sa rodnej cirkvi*“ – povedal J. Filo. Biskup sa zmienil aj o niektorých príčinách tohto javu, ktoré vidí v strate schopnosti stimulovať ľudí pravidelnými formami spoločného duchovného života a disciplinovať svojich členov, ale i v neschopnosti cirkvi ponúknuť celé duchovné bohatstvo evanjelia a života v Kristovi v moci Ducha Svätého, následkom čoho sa vytráca osobný záujem o blížneho a neguje sa funkcia spoločenstva. „*V službách Božích a v osobnom živote viery sa vytráca duchovná hĺbka, schopnosť ponoru v modlitbe, vnímania a prijímania tajomstiev Božej lásky a múdrosti. Množstvo slov, racionalistický prístup, nedostatok priestoru pre osobné otázky a meditatívne ticho v chráme znižujú kvalitu viery*“ – konštatoval. Na záver biskup podotkol, že „*je potrebné bez odsudzovania človeka a s láskou k nemu skúmať príčiny, prejavy a možnosti služby ľuďom a kriticky hodnotiť prejavy náboženského vyprázdňovania uprostred kresťanských spoločenstiev a hľadať v nich stopy náboženskej alternácie, ktorá môže viesť k tvorbe známych či neznámych náboženských alternatív.*“

Po obedňajšej prestávke, ktorá prebehla v srdečnej atmosfére osobných rozhovorov, vystúpil B. Rakovský so svojim špecifickým príspevkom. Pokúsil sa v ňom priblížiť profil spirituality hinduizmu a jeho vplyvu na západnú civilizáciu. Tento synkretický náboženský systém obsahuje mnohé spirituálne a filozofické prúdy, ale i veľmi rozvetvený svet so zástupom božstiev, polobohov a iných mytologických bytostí. Mgr. Rakovský hovoril o tradícii a hlavných nábožensko-filozofických koncepciách tohto východného náboženstva a poukázal na jeho vplyv na západné myslenie a civilizáciu, pričom podotkol, že v súčasnosti sa šíria nielen početné náboženské kulty, ktoré z neho čerpajú, ale jeho spiritualitu a hlavné doktríny do svojho učenia vstúpajú i mnohé kresťansko-gnostické kulty. Navyše viaceré vieroučné dogmy hinduizmu (napr. známa teória reinkarnácie či s ňou súvisiaci karmický zákon) ovplyvňujú aj myslenie veriacich pochádzajúcich z tradičných cirkví. A nielen to. Prenikajú do profánnych sfér, kde sa stávajú ideologickou bázou komerčných

Biskup J. Filo

aktivít najrozličnejších alternatívnych pseudovedeckých zoskupení.

Ako ďalší predniesol svoj referát PhDr. Zdeněk Vojtíšek, hovorca českej Spoločnosti pre štúdium siekt a nových náboženských smerov a šéfredaktor odborného časopisu *Dingir*. Objasnil koncepciu, podľa ktorej za sektu možno považovať také spoločenstvo, „*ktoré umelo zvyšuje napätie vo vzťahu k vonkajšej spoločnosti a jeho úsilie o radikalizáciu prináša ohrozenie kvality života jeho príslušníkov alebo ich okolia.*“ Na druhej strane však poukázal aj na nesprávne prístupy spoločnosti, ktorá bez racionálneho vyhodnotenia a bez rozdielu nálepkuje všetky netradičné náboženské spoločnosti pejoratívnym prívlastkom „sekt“, čím v nich živí výlučnosť prejavujúcu sa v praxi nezriedka extrémnymi prejavmi fanatizmu a antagonizmu.

O tom, že deformovaná religiozita sa môže prejavovať i v našich falošných predstavách o Bohu, podobne ako v autoritatívnom a nadradenom prístupe k ľuďom, neschopnosti nachádzať a prejavovať svoj autentický výraz a pocity a odlíšiť ich od tzv. náboženského klišé, no aj pri rôznych neurotických poruchách, hovorila PhDr. Alena Halamová, psychoterapeutička z Dnešného sanatória Focus v Prahe. Na druhej strane poukázala na pozitíva viery, najmä kresťanskej, ktorá pramení z Božej lásky k nám. „*Tá nám dovoľuje vymaniť sa z nekonečného a zničujúceho kolobehu sebazdokonaľovania a prijať ponuku byť s Bohom takí, akí sme. Zažiť jeho prijatie hneď teraz, bez podmienok a zakúsiť večne odpúšťajúcu lásku*“ – zdôraznila A. Halamová a následne citovala slová amerického psychoterapeuta Larryho Crabba, ktorý v tejto súvislosti povedal: „*Vnútorne potreby človeka, jeho potreba významu a bezpečia, môžu byť skutočne a celkom naplnené iba vo vzťahu so živým Ježišom.*“

Prvý deň konferencie zakončil MUDr. Prokop Remeš, psychoterapeut Psychiatrickej liečebne v Prahe-Bohnicach. Vo svojom referáte poukázal na tri roviny motivácií, ktoré privádzajú človeka k náboženskej viere: primárnu rovinu tzv. transcendentných motivácií ako výrazu existenciálnej a intelektuálnej citlivosti človeka; sekundárnu rovinu tzv. psychologických motivácií, vypovedajúcich o základných potrebách človeka a špecifikujúcich príklon k celkom určitej forme náboženstva, a napokon terciárnu rovinu tzv. sociologických motivácií, hovoriacich o miere zážitku osamotenosti a stratenosti človeka vo svete, ktoré sú rozhodujúce pre vstup do konkrétnej náboženskej skupiny a konkrétnych medziludských väzieb. P. Remeš vyjadril názor, že „*náboženská viera nielenže formuje človeka a určuje jeho správanie, ale sýti aj potreby, ktoré sú v ňom vopred obsiahnuté. Či už v dôsledku genetických dispozícií alebo neskorších psychologických skúseností. Inak povedané, že človek sa rozhodne pre to náboženstvo (prípadne tú formu ateizmu), ktoré pre seba zažíva ako najhodnotnejšie.*“

Program druhého konferenčného dňa otvorilo vystúpenie Mgr. Grzegorza Felsa, šéfredaktora poľského časopisu *Sekty i fakty* (o tomto odbornom časopise sme písali v Rozmere č. 2/2001 – pozn. red.). Hovoril v ňom o odpovedi Katolíckej cirkvi na vzrastajúci fenomén siekt, ktorý sa všeobecne považuje za veľký pastoračný problém, ale i za výzvu pre celý Boží ľud ohlasujúci evanjelium. Vychádzal pritom z dokumentu *Sekty alebo nové náboženské hnutia – pastoračná výzva*, vydaného vo Vatikáne roku 1986, konkrétne z jeho tretej kapitoly nazvanej *Pastoračná výzva a spôsoby prístupu k nej*.

G. Fels uviedol niektoré príčiny prudkého rozmachu siekt. Jednou z nich je nedostatok autenticity a vierohodnosti ohlasovania a prežívania Kristovej blahozvesti. „*Naše farnosti sú povinné stať sa žriedlom a miestom svedectva pre tých, ktorí zažívajú ťažké chvíle alebo hľadajú odpovede na základné životné otázky*“ – povedal. Dôvodom na zamyslenie sú aj výhrady ľudí, ktorí odišli z cirkvi do siekt, pretože v nej postrádali možnosť hlbokého zážitku Boha. Poukázal aj na skutočnosť náboženskej ignorancie v cirkvi, prejavujúcej sa tým, že veriaci nečítajú Sväté písmo ani inú náboženskú literatúru, čo tiež napomáha šírenie siekt. Zarážajúce je, že niektorým veriacim imponuje znalosť Biblie

členov siekt (napr. Svedkov Jehovových), ale nepobáda ich to k vlastnému poznávaniu Božieho slova. Dôležitým krokom k zamedeniu tohto fenoménu je okrem iného požiadavka, aby vo farnostiach vyvíjali činnosť strediská poradenstva oboznamujúce veriacich s rôznymi náboženstvami a jednotlivými kultmi a takisto, aby boli aj laici viac vťahovaní do rôznych pastoračných aktivít a spolupracovali s duchovenstvom. G. Fels citoval aj podnetné slová Dr. Czesława Podleského: „*Najčastejšou korisťou siekt sú ľudia, ktorí pocitujú výrazný nedostatok príslušnosti k spoločenstvu.*“

prof. A. Zwoliński

Potom sa ujal slova prof. Andrzej Zwoliński, vedúci teologického oddelenia katedry Katolíckej sociálnej náuky na Pápežskej teologickej akadémii v Krakove. V svojom referáte uviedol mnoho príkladov vzájomného prepojenia deštruktívnych kultov a politického života. Poukázal na praktiky a aktivity apokalyptických, ekologických, industriálnych, revolučnoteroristických, nacionalistických a iných náboženských siekt, ktoré v rôznych krajinách smerujú k dosiahnutiu moci a výraznejšiemu spoločenskému presadeniu. Zmienil sa aj o tzv. apolitických sektách, ktorých nepolitickosť vo svojej podstate je často protispoločenská a ako taká už obsahuje politickú hodnotu. „*Niekedy je len veľmi ťažké odlíšiť apolitickú sektu od skupiny, ktorá je v opozícii voči aktuálnej vláde, politickému systému či riadiacej strane*“ – konštatoval A. Zwoliński. Ďalej uviedol príklad, ako môže opozičnosť sekty prerásť do konkrétnej ideológie. Sú známe sekty s výrazným antikomunistickým či antikapitalistickým postojom. K tým prvým patrí napríklad Munova sekta, ktorá hlása, že najväčšou prekážkou vybudovania Božieho kráľovstva na Zemi je komunizmus.

Jednou z foriem, ako presadiť svoje politické ciele, je aj udržiavanie kontaktov predstaviteľov siekt so známymi politikmi.

Okrem rev. Muna sú tým známi Shoko Asahara, Šrí Činmoj, Mahariši Maheš Jogi a mnohí ďalší. Vďaka týmto kontaktom členovia siekt nezriedka prenikajú do rôznych politických grémií a výborov, kde vykonávajú rôzne politické funkcie. Sekty sa usilujú nadviazať kontakty s významnými medzinárodnými organizáciami, lebo im to umožňuje oficiálne vystúpiť na dôležitých stretnutiach s významnými politikmi a osobnosťami kultúry či vedy a získať verejnú prestíž a spoločenské uznanie. Pre politika sa sekta zas môže stať nástrojom na realizáciu politických ambícií a cieľov. A. Zwoliński ako príklad uviedol Munovu sektu, ktorá roku 1974 rozpútala kampaň s názvom *Boh miluje Richarda Nixona*, a to práve v čase, keď vypukla aféra Watergate. Taktiež sa hovorí, že Žirinovskij za svoj úspech vo voľbách do ruskej dumy v istej miere vďačí I. Kašpirovskému, známemu psychotronikovi, pôsobiacemu na masy prostredníctvom televíznej obrazovky.

Po krátkej prestávke hovoril o situácii v Moldavsku mladý moldavský novinár, študent žurnalistiky na medzinárodnej univerzite Academia Istropolitana v Svätom Jure Nikolaj Čiokan, ktorý priblížil nám pomerne málo známu duchovnú scénu svojej krajiny. Okrem registrovaných etablovaných cirkví spomenul aj pôsobenie neregistrovaných náboženských zoskupení. Zaujala ma informácia, že v tejto prevažne pravoslávnej krajine je zaregistrované aj také náboženské spoločenstvo ako Hare Krišna hnutie – ISKCON, ktoré sa na liberálnom Západe vníma značne kontroverzne.

O tom, že aj na Slovensku sú aktívne niektoré sekty, najmä ak ide o ich spoločenskú prezentáciu a uznanie, informovala Mgr. Ivana Škodová z Krajskej pedagogicko-psychologickej poradne v Banskej Bystrici. Účastníkov konferencie podrobne oboznámila s priebehom kauzy zasvätenia Banskej Bystrice „poslovi mieru“ Šrí Činmojovi, ktoré – ako uvádza nápis na tabuli umiestenej na betónovom ihlane v centre tejto stredolovenskej metropoly – sa udialo 7. 5. 1997 „pri príležitosti Sri Chinmoy Oneness-Home – Behu mieru '97“. Banská Bystrica nie je na Slovensku jediným miestom zasväteným tomuto duchovnému vodcovi a známemu exhibicionistovi. I. Škodová je presvedčená, že aj kompetentných z iných miest bude úspešné vyriešenie tejto bystrickej kauzy (podrobnejšie sa o nej dočítate na 7. a 8. strane – pozn. red.) pozitívne inšpirovať a „*pomôže im pri hľadaní spôsobu, ako*

presadiť pravdu, ako odolať psychickej manipulácii a ako dosiahnuť zmenu, aby zvíťazil zdravý rozum“.

Popoludní predniesol zástupca riaditeľa Gdanského informačného centra Grzegorz Daroszewski referát o sektách a nových náboženských hnutiach. Fenomén novej religiozity hodnotil z pohľadu skúseností ich poradenského centra, s ktorého činnosťou prítomných bližšie oboznámila Renata Teteryczová. G. Daroszewski okrem iných zaujímavých úvah týkajúcich sa rozmachu siekt v období krízy kultúry a ochrany pred ich deštruktívnym pôsobením podal jednu z viacerých možných typológií, keď nové náboženské zoskupenia rozdelil do troch kategórií: 1. odvrhujúce svet; 2. akceptujúce svet a 3. prispôsobujúce sa svetu.

Do prvej skupiny zaradil tie kulty, ktorým sa materiálny a verejný svet javí ako skazený, neduchovný a odpudzujúci. Preferujú život v komunitách izolovaných od sveta. Ako príklad uviedol hnutie Hare Krišna a Deti Božie (Rodina lásky). Ako podotkol, výskumy ukázali, že do takýchto siekt vstupujú predovšetkým mladí ľudia pochádzajúci zo strednej vrstvy. Napríklad podľa určitej štatistiky má v Hare Krišna hnutí v USA až 85 % členov menej ako 26 a iba 3 % má viac ako 30 rokov. Adepti siekt druhého typu sú zväčša ľudia stredného veku, zámožnejší ako v predchádzajúcom prípade, často s vysokoškolským vzdelaním a nemalými ambíciami. Ponúka sa im seberealizácia, zdokonalenie, dosiahnutie hojnosti. Cieľom týchto skupín nie je iba svetový úspech ich členov; sľubujú omnoho viac – osobnú integráciu, pocit dôležitosti a zmyslu, duchovný rast a uvoľnenie doposiaľ netušených možností prebývajúcich v človeku. Tretiu skupinu tvoria prevažne tradične orientované náboženské skupiny, ktoré však na rozdiel od etablovaných veľkých cirkví väčšmi zdôrazňujú význam jednotlivca – jeho vnútorného života a osobnej skúsenosti a zážitku božskosti – avšak mohli by sme konštatovať, že na úkor spoločenského poriadku. Možno povedať, že vznikajú z protestu proti oslabeniu ducha a životnosti materského náboženstva a v ňom dominujúcich štruktúr. Oblúbili si najmä biblický citát: „*Duch veje, kam chce*“, ku ktorému často radi dodávajú, že sa neobmedzuje iba na oficiálnych predstaviteľov cirkví.

Ďalší v programe vystúpil doc. ThDr. Peter Gažík, vedúci katedry filozofie a religionistiky na Evanjelickej bohosloveckej fakulte UK v Bratislave. Vo svojom

príspevku sa prihováral za pozitívny dialóg s východnými náboženstvami, „ktorý sa dnes javí ako nevyhnutný dôsledok súčasnej kultúrnej globalizácie“. Zdôraznil, v čom spočívajú klady a zápory súčasného prístupu k nim, avšak zároveň vyjadril neskôr v pléne diskutovaný názor, že medzi svetovými náboženstvami, ako je napríklad hinduizmus či budhizmus a medzi ich početnými odnožami a kultmi, ktoré z nich vychádzajú, je priepastný rozdiel. Legitímny dialóg je podľa P. Gažika možný len s historicky autentickými náboženstvami a nie so sektami, ktoré stavajú na svojej výlučnosti a vystupujú autoritatívne a deštruktívne.

Ako posledný predniesol svoj referát RNDr. Igor Kapišinský, CSc., vedecký pracovník Astronomického ústavu SAV v Bratislave. Poukázal na pomerne rozšírený jav, „keď sa pseudo-veda tvári ako veda, mysliac si, že na to stačí, ak si od nej prepožičia terminológiu“. Tento trend je zreteľne badateľný aj v literatúre, ktorá pre čitateľa-laika pôsobí často dojmom seriózneho diela. I. Kapišinský to názorne dokumentoval na niektorých príkladoch: na diele E. von Dänikena, v ktorom tento populárny spisovateľ predkladá rozličné pavedecké „kozmeteórie“ o minulých návštevách mimozemšťanov na našej Zemi. Na mušku si vzal aj prednedávnom publikovanú „objavnú“ a „vedecky zdôvodniteľnú“ angelológiu dejín, ktorá vyšla knižne pod názvom *Angelológia dejín – Paralelné a periodické javy v dejinách*. Jej autorom je RNDr. Emil Páleš, vydavateľ časopisu Sophia. Nakoniec upozornil aj na pôsobenie akademika prof. Alberta Ignatenka, ktorý údajne „chce urobiť niektorý zo svojich divov – napríklad ovplyvniť počasie aj na 10 dní, urýchliť jadrové reakcie silou vôle aj na vzdialenosť 3,5 km, zrušiť starnutie, vyliečiť AIDS, rakovinu a podobne. Stačí si prečítať jeho knihu *Škola života a uvidíte, že všetko úsilie vedy a ľudstva je úplne zbytočné, všetko sa totiž už vyriešilo*“ – dodal na záver I. Kapišinský.

Neostáva mi už veľa priestoru a tak len dodám, že všetky uvedené a podľa môjho názoru v mnohom podnetné referáty budú uverejnené na našej internetovej stránke www.sekty.sk. Niektoré z nich si môžete prečítať už aj v tomto, prípadne v budúcom čísle nášho časopisu.

Text a snímky: BORIS RAKOVSKÝ

Rozmer na internete!

Keď som nedávno surfoval na vlnách internetu, bol som prekvapený, čo všetko tam možno nájsť. Pretože ma – už aj z titulu mojej profesie – zaujíma najmä oblasť duchovna a ľudského hľadania transcendentna, uberal som sa týmto smerom. Aj keď som, samozrejme, už viaceré antikultové, ale i kultové stránky už predtým poznal, pri mojom poslednom surfovaní som bol naozaj zmietaný vysokými vlnami rôznych „duchovných“ serverov s veľmi rozvetvenými stránkami nabitými ezoterikou, alternatívnymi ponukami najrozmanitejšieho druhu, resp. prezentáciami početného spektra zahraničných či na Slovensku pôsobiacich kultov. Človek skutočne žasne, kam až siaha ľudská fantázia a podnikavosť...

Na internete je už skoro každý: Hare Krišna, kult Natálie Makedonovej, antropozofia Rudolfa Steinera, rozenkruciáni, zenové školy, Univerzálny život, numerológia, kabala, reiki, tarot atď., atď. Vo vymenúvaní by sme mohli pokračovať ešte hodnú chvíľu. (Možno považujeme nad tým, či by v Rozmere nemohla vzniknúť nová rubrika venovaná práve webovým stránkam súvisiacim s problematikou novej religiozity.) Každý tu ponúka čosi iné, ale pritom čímsi výnimočné. Hádam na všetko tam nájdete liek. Stačí iba kliknúť a byť „in“. A tak som si s úľavou povzdychol: konečne aj Rozmer zakotvil vo svojom internetovom prístave.

Čo možno od našej webovej stránky očakávať? Predovšetkým tým, ktorým sa neušli už dávnejšie vypredané staršie čísla Rozmeru z rokov 1998 až 2000, poskytne možnosť stiahnuť si ich vo formáte pdf. Súboru sú vernou elektronickou verziou tlačených čísiel a v programe Adobe Acrobat Reader (verzia 4.0 a vyššia – program je zadarmo prístupný na adrese www.adobe.com/acrobat) si ich každý môže pohodlne prečítať či vytlačiť. Ďalej stránka poskytuje štandardný komfort, na aký sme pri časopisoch prezentujúcich sa na tomto najfrekvencovanejšom médiu zvyknutí. Všetky články, ktoré sme v Rozmere uverejnili od jeho založenia (1998) až po posledné číslo z roku 2000 – a za tie roky ich nie je málo – si môžete vyhľadať buď podľa témy, kľúčového slova, alebo chronologicky podľa hľadaneého čísla. Priamo na náš redakčný e-mail nám môžete odoslať váš príspevok, pred-

platiť si časopis, pozrieť sa, kde je možné si Rozmer zakúpiť a mnohé ďalšie vymoženosti. Okrem tematických príspevkov tam nájdete svedectvá bývalých členov siekt, rozhovory s osobnosťami, fotoreportáže, spravodajstvo z domova i zo sveta, recenzie a bibliografiu odbornej literatúry a iné zaujímavé rubriky – jednou vetou bohatú nádielku informácií. Internetová adresa Rozmeru je www.rozmer.sk. Môžete však zadať aj www.sekty.sk (alebo www.kulty.sk – v podstate ide o tú istú webovú stránku) a dostanete sa priamo na domovskú stránku nedávno otvoreného Centra pre štúdium siekt pri Ekumenickej rade cirkví v SR, kde nájdete informácie aj o jeho ďalších aktivitách: okrem časopisu Rozmer totiž Centrum realizuje aj rôzne odborné prednášky, semináre a konferencie s medzinárodným zastúpením (z poslednej konferencie plánujeme na tejto stránke zverejniť zborník všetkých odborných referátov); vykonáva poradenstvo (na stránke sú zverejnené aj konzultačné hodiny Centra) a pod. Nájdete tam aj informácie o podobne špecializovaných pracoviskách pôsobiacich na Slovensku i v zahraničí, ako aj o odbornej literatúre, vrátane recenzií a bibliografie.

Môžete sa tiež zapojiť do aktuálnej ankety testujúcej verejnú mienku alebo vstúpiť do nášho aeropágu (Fórum) so svojou otázkou, problémom, názorom či svedectvom. Pokiaľ budete očakávať odpoveď, rád vám ju poskytne niektorý z odborníkov, ktorému vašu otázku postúpime, pričom v prípade, že vyjadríte žiadosť zostať v anonymite, budeme to rešpektovať.

Na stránke nájdete aj krátke správy, ale i zmapované dôležité udalosti, ktoré sa v poslednom čase odohrali (napr. genézu kauzy joga na školách), o ktorých sme v Rozmere písali v predošlom roku.

Je možné, že v čase, keď budete čítať toto číslo, stránka ešte nebude úplne kompletná. Ale to nebude asi nikdy, pretože stále bude veľa toho, čo život prinesie a čím sa ešte môže obohatiť. No keďže jej „narodenie“ sľubujeme už dávno, sme radi, že aspoň v takomto šate uzrela svetlo sveta. Teraz len dúfame, že sa na vlnách internetu nestratí, ba naopak, že bude prínosom a čoskoro si nájde svojich pravidelných návštevníkov. Možno, že to budete práve vy...

B. RAKOVSKÝ

Mierový kvet

o ktorom

Posol mieru – alebo vlastného narcizmu...

Základom učenia Šrí Činmoja je integrálna joga. On sám sa však predstavuje ako človek vybavený mnohými siddhami, čiže nadprirodzenými silami, ktoré poukazujú na jeho božskosť. Údajne napísal 1 250 kníh – poéziu, eseje, divadelné hry; zložil 14 000 duchovných piesní, s ktorými vystupoval na 500 mierových koncertoch po celom svete. Jeho výtvarné umenie, údajne vytryskujúce z tvorivého božského zdroja, zahŕňa okrem iného i 9 miliónov kreslených vtáčikov „Dream-Freedom-Peace Birds“. Takýto „tvorivý potenciál a geniálne schopnosti“ veľkého guru vzbudzujú nekritický obdiv jeho stúpencov (podrobnejšie sme o učení a praxi kultu Šrí Činmoja písali v časopise Rozmer č. 1 a 2/1999 – pozn. red.).

Sri Chinmoy Commitee je názov Šrí Činmojovej mierovej iniciatívy realizovanej prostredníctvom rôznych mierových organizácií a projektov, medzi ktoré patria napríklad Sri Chinmoy Centres International, Sri Chinmoy Oneness – Home Peace Run, Sri Chinmoy Marathon Team (každoročne organizuje vyše 500 športových akcií), súťaž Môj sen o mieri, Sedem minút ticha pre svetový mier, mierové koncerty duchovnej hudby, medzinárodné kvety mieru Šrí Činmoja a mnoho iných.

Medzinárodné kvety mieru

Mierové kvety Šrí Činmoja majú pomáhať miliónom ľudí na celom svete pocítiť a rozvíjať mier vo vlastnom srdci a vo svojom živote. Pokiaľ zosilnie mier vo vnútri jednotlivcov, môže sa trvalý mier rozšíriť po celom svete. Myšlienka je to určite krásna a ušľachtilá, len by sa v jej mene nemali porušovať zákony, ako sa to stalo v našom príbehu.

V tomto príbehu sa dozvieme, ako sa Banská Bystrica stala „mierovým kvetom“ a bola bez nášho vedomia a proti našej vôli zasvätená Šrí Činmojovi. Možno aj vám pomôže nájsť spôsob, ako presadiť pravdu, ako odolať psychickej manipulácii a ako dosiahnuť víťazstvo zdravého rozumu. V rozprávke stačilo, aby nevinné dieťa bez zábran zvolalo: „Kráľ je nahý!“, čím otvorilo ľuďom oči a pomohlo im uvidieť pravdu. Život je však zložitejší. V našom príbehu museli rozmýšľajúci a iniciatívni ľudia prekonávať veľa zábran a svoje „Kráľ je nahý!“ vytrvalo opakovať po celý rok, kým kompetentným otvorili oči a presadili zákonnosť.

Pamätný monument „aktu zasvätenia“

Medzi mierové štáty zasvätené Šrí Činmojovi ako poslovi mieru napríklad patrí Malta, Juhoafrická republika, Zimbabwe, Fínsko, Nový Zéland a 13 amerických štátov. (Prečo nie hneď celé USA, keď bývalý prezident Bill Clinton sa tak pochvalne vyjadroval o jeho mierovom úsilí?) Mierovú hranicu tvorí aj dvestokilometrový úsek medzi Nórskom a Ruskom. Zaujímá vás, ktoré prírodné úkazy a ľudské výtvary sa dnes pýšia hrdým titulom „kvet mieru“? Sú to napríklad Niagarské a Viktóriine vodopády, vrchol Fudži, jazero Bajkal, Veľký koralový útes v Austrálii, delta rieky Mekong vo Vietname, Sydney Opera House, 16 mostov spájajúcich susedné štáty, najmenej 5 medzinárodných letísk, Népstadión v Budapešti, Univerzita v Cincinnati v Ohiu a mnohé ďalšie. Od roku 1989 bolo za mierový kvet Šrí Činmoja vyhlásených 700 miest vo vyše 50 krajinách sveta. V každom z nich je na frekventovanom mieste umiestnená plaketka s textom o prijatí do rodiny mierových kvetov a zasvätení Šrí Činmojovi, ktorá má

„prinášať najväčšiu inšpiráciu na to, aby každý z nás mohol vytvoriť lepší svet okolo nás“.

Mierové úsilie tohto „nositeľa mieru“ samozrejme neobišlo ani Slovensko a susednú Českú republiku. Od roku 1993 mu v týchto krajinách boli zasvätené objekty: Levoča, Vysoké Mýto, Český Krumlov, Mariánske Lázně, Stříbro, Karlovy Vary, Bruntál, Svitavy, Litomyšl, Česká Třebová, Ústí nad Orlicí, Choceň, Polička, Spišský hrad, atletický štadión v Časlavi, Slavkov u Brna, jaskyňa Býčí skála, letisko Praha-Ruzyň, Chopy, Rysy, okres Spišská Nová Ves. Nechápeme, prečo Šrí Činmoy rozdroboval svoje úsilie a hneď naraz nezasvätil celý svet mieru, keď mal údajne také dobré kontakty s významnými osobnosťami sveta a referencie napríklad od U Thanta a Javiera Pereza de Cuellar (bývalí generálni tajomníci OSN), Billa Clintona, Tonyho Blaira, Michaila Gorbáčova, Matky Terézie, princeznej Diany, Michala Kováča a od mnohých ďalších.

Ostáva tiež záhadou, podľa akých princípov guru ponúka členstvo v tejto

celosvetovej mierovej rodine. Keby sústre-
dil svoje úsilie na problémové krajiny a
mestá, patril by medzi mierové kvety Šrí
Činmoja aj Afganistan, Irak, Írsko,
Baskovia, Jeruzalem a my by sme dnes
nemali problémy s terorizmom, nacionaliz-
mom ani so separatistami. Všade na svete
by bol pokoj a mier - aké to mohlo byť
jednoduché!

Zasvätenie Banskej Bystrice

Roku 1996 prišla do Banskej Bystrice sku-
pina mladých ľudí s myšlienkou spoluprá-
ce pri organizovaní Svetového behu mieru,
do ktorého bolo v tom období zapojených
35 štátov Európy. Pracovníci Referátu pre
mládež a šport Mestského úradu a Nadácie
pre športovo talentovanú mládež, založe-
nej mestom, na základe týchto informácií
spolupracovali pri organizovaní tohto
podujatia. Bežcov privítal vtedajší primá-
tor spolu s vedením Mestského úradu a pri
tejto príležitosti organizátori Svetového
behu mieru navrhli, aby sa Banská
Bystrica stala Mestom mieru.

Roku 1997 prišli zástupcovia poduja-
tia opäť s informáciou, že Beh mieru sa
uskutoční a navrhli akt privítania rozšíriť
o odhalenie pamätnej tabule Mesto mieru.
Po vzájomnej dohode mala byť tabuľa
umiestnená na obelisku na Námestí slobody.
V spolupráci s Útvárom hlavného archi-
tekta bol pre nedostatok času vytvorený
náhradný betónový ihlan (umiestnený
vedľa erbu mesta - na snímke) s tabuľami
s textom v angličtine a slovenčine: „Mesto
mieru SRI CHINMOY - zasvätené dňa 7. 5.
1997 pri príležitosti Sri Chinmoy Oneness-
Home, Beh mieru '97“. Dokonca podľa
záznamu v mestskej kronike „obyvatelia

mesta Banská Bystrica vyhlásili svoje
mesto za „MESTO MIERU SRI CHINMOYA“
a pri tejto príležitosti bola vydaná Prokla-
mácia. V kronike sa pritom neuvádza, na
základe akého zákonného postupu vznikla,
akým spôsobom bola zverejnená, komu
bola odovzdaná.

Celý pomník bol financovaný z rozpoč-
tu Referátu kultúry a vzdelávania Mest-
ského úradu v sume 43 700 Sk. V roku
1998, keď sa pripravoval ďalší ročník behu,
bola tabuľa s nápisom už slabo čitateľná,
pomník sa rozpadával (nadšenie za pomník
bolo zrejme väčšie ako kvalita práce),
preto sa urobila oprava z rozpočtu spomí-
naného referátu v sume ďalších 9 060 Sk.

Zvrat

Zvrat v tejto kauze nastal až vtedy, keď sa
na základe podnetu občana začal o tento
pomník a o všetky okolnosti s ním súvisia-
ce zaujímať jeden z poslancov Mestského
zastupiteľstva (MsZ) Banskej Bystrice.
Uvádžame tu chronologický prehľad jeho
interpelácií, ktoré vypovedajú o vývoji
celej kauzy:

1. interpelácia (december 2000) - od-
poveďou bol dokument v rozsahu 22 strán
vydaný mestom Banská Bystrica, v ktorom
sú veľmi podrobne a precízne spracované
všetky aktivity Šrí Činmoja (čerpali sme
z neho aj v tomto príspevku - pozn. auto-
ra). Avšak súčasný primátor na jeho zákla-
de inštaláciu pomníka nepovažoval za
nevhodnú. Nepostrehol však jedinú chybu
- že dokument odrážal iba výrazne jedno-
stranný pohľad prezentovaný stúpcami
tohto kultu, navyše bez vyjadrenia iných
organizácií a bez zohľadnenia objektívne-
ho pohľadu z viacerých strán;

2. interpelácia (marec 2001) - odpo-
vedou bol podrobný chronologický opis
udalostí, ako sa Banská
Bystrica stala mierov-
ým kvetom Šrí Čin-
moja. Opäť jedna drob-
ná chyba - neuvádza
sa v ňom nič o zákon-
nosti a preverení práv-
nej relevantnosti celé-
ho aktu zasvätenia,
proti ktorej poslanec
namieta;

3. písomná inter-
pelácia (jún 2001) -
poslanec v nej upo-
zorňuje na právny
aspekt a namieta, že sa

celý akt zasvätenia mesta neuskutočnil ani
na základe uznesenia MsZ, ani miestneho
referenda, ani zhromaždenia obyvateľov
mesta, čo sú jediné zákonné postupy. Tak-
isto upozornil na odborné vyjadrenia
Ekumenickej spoločnosti pre štúdium siekt
a Ústavu pre vzťahy štátu a cirkví, Krajskej
pedagogicko-psychologickej poradne v Ban-
skej Bystrici a českej Spoločnosti pre štú-
dium siekt a nových náboženských sme-
rov. Odborníci nezávisle od seba zhodne
konštatovali, že Šrí Činmoy je problemat-
ická osobnosť rozsievajúca kult svojej osoby
pod zámienkou vznešeného šírenia mieru
a využívajúca manipulatívne techniky, čo
môže mať deštruktívny vplyv na psychické
i fyzické zdravie členov tohto kultu a viesť
až k strate ich vlastnej identity a reálneho
úsudku.

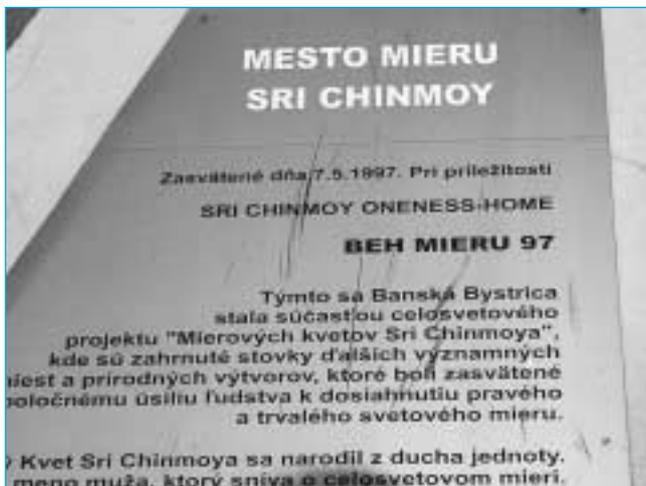
4. interpelácia (august 2001) - terajší
primátor neakceptoval požadované anulov-
vanie všetkých protiprávných krokov ex-
primátora a presunul riešenie na MsZ,
ktoré uznesením poverilo členov Komisie
pre rozvoj školstva, vedy a kultúry MsZ
prerokovať tento problém.

Už vás nebudeme dlhšie unavovať ďal-
šími podrobnosťami procesu tejto kauzy.
V krátkosti len spomenieme, že komisia
v septembri 2001 odporučila primátorovi
preveriť právnu relevantnosť umiestnenia
pamätnej tabule. V októbri viacerí členo-
via Mestskej rady žiadali prerokovanie
problému, ktoré sa uskutočnilo 8. novem-
bra a Mestská rada ho posunula na roko-
vanie MsZ.

Mestské zastupiteľstvo zasadalo 27. no-
vembra 2001. Neúnavný poslanec zdôvod-
nil svoj návrh odstrániť textové tabule
a erb mesta z pamätníka tzv. zasvätenia a
požadoval celý akt vyhlásiť za nezákonný a
v rozpore so štatútom mesta. Po takmer
dvoch hodinách rokovania boli tieto návr-
hy nadpolovičnou väčšinou poslancov
schválené.

Náš príbeh zo života mal šťastný
koniec - ľudia spoločným úsilím dosiahli,
že Banská Bystrica už nie je Mierovým kve-
tom Šrí Činmoja. Zákon a zdravý rozum
nakoniec zvíťazili. Avšak všimli ste si,
koľko miest v našej republike nesie názov
Mierový kvet? Viete o tom, že Slovenská
republika tiež dostala možnosť prijať
„významné medzinárodné ocenenie Mierov-
ý kvet Šrí Činmoja“? A viete aj o tom, že
s poctou toto ocenenie prijala? Bude mať
naš príbeh pokračovanie? Len aby to nebol
nekonečný príbeh...

IVANA ŠKODOVÁ, JÁN BIBA
FOTO: J. BIBA

ABC japonskej mangy

V magickom svete

POKÉMONOV

Čo je to manga? Na túto otázku neexistuje jednoduchá odpoveď. Prostredníctvom mangy vstupujeme do sveta stvoreného inou, odlišnou kultúrou. Pre európsku kultúru a tradíciu predstavuje celkom nový, navyše cudzorodý fenomén.

Historici tvrdia, že k oživeniu mangy pripeli Briti svojím satirickým časopisom *Punch*, ktorý už roku 1862 existoval aj v japonskej verzii. Manga v súčasnom význame toho slova vznikla v dvadsiatych rokoch. Staré vplyvy však vidno dodnes – už len vo voľnom zaobchádzaní s kádrami a v skladbe strany.

Rozvoj komiksov sa v plnej miere začal v 50. rokoch. Aj americký a európsky komiks mal vplyv na mangu – práve odtiaľ prebrala pre ňu charakteristické obláčiky s dialógovými textami.

„Japonský Disney“

Za otca súčasnej mangy, kresleného filmu a fantastiky sa považuje Osamu Tezuka, tvorca komiksov, ktoré sa zaoberali témami, aké si len vieme predstaviť – science fiction, príbehmi, akčnou literatúrou, románmi, hororom a drámami pre dospelých. Týmto spôsobom vytvoril novú skupinu záujemcov, ktorá mala zastúpenie v každej vekovej skupine. Roku 1963, keď už bol Tezuka komiksovým umelcom, rozhodol sa vstúpiť na pole japonskej animácie. Stal sa jej pionierom, keď vytvoril čiernobiely animovaný seriál *Tetsuwan Atom*, na Západe známy ako *Astro Boy*. Treba poznamenať, že v 60. rokoch bol Osamu Tezuka zamestnancom dielne Walta Disneyho. Tam si osvojil najnovšie trendy a techniky v umení kreslenia komiksov.

Japonské umenie tvorby komiksov a animovaných filmov je odlišné od európskej a americkej školy, je v ňom veľa sta-

rojaponských prvkov. Práve Osamu Tezuka zaviedol veľmi špecifický spôsob stvárňovania postáv. Charakteristickým prvkom bola drobná tvár, veľké oči, ohnutý nos a zvýraznené detaily ženského pohlavia. Dievčatá majú často oblečené vyzývavé kostýmy, ktoré kontrastujú s ich detskými črtami tváre. Je to jedna z najľahšie rozoznateľných konvencií mangy. Osamu Tezuka nazývali „japonský Disney“ alebo „boh mangy“. Tvorba animovaných filmov sa stala zdrojom vysokých finančných príjmov, keďže náklady boli pomerne nízke. Okrem toho sa vytvorili nové možnosti nedostupné pre dejový film. Na prelome osemdesiatych a deväťdesiatych rokov vstúpili do mangových ateliérov počítače. Vznikol nový pojem *digital people*, označujúci tvorcov „kresliacich“ prostredníctvom binárneho systému. Dokonca aj umelci staršej generácie dnes prostredníctvom počítačov robia korektúry na predtým pripravenej kovovej platni. Mladší podľahli vláde elektroniky.

Súčasná manga

Súčasná manga sú publikované v troch základných formách: ako internetová stránka, CD ROM a tradičný komiks. Hodno sa tu zmieniť aj o existencii rôznych druhov mangy. Je to v prvom rade *shonen manga* – určená pre najmenšie deti. Postavy z tejto skupiny často dospievajú súčasne s čitateľmi a mávajú podobné problémy. Sem napríklad patrí (v Poľsku, ale i na celom svete) populárna *Sailor Moon* – Čarodejka z Mesiaca. Manga v štýle *shonen* – určená pre chlapcov – sa orientuje na akčné scény (napr. *Dragon Ball*, *Pokémon*). *Shojo manga* je určená výhradne pre dievčatá. Často je tu hrdinkou úbohé dievča, sirota, ktorá bojuje o prežitie v ukrutnej realite. Ďalším druhom mangy je *bishonen*

manga – komiksy, v ktorých hrdinami sú štíhli, dlhovoší a zženštilí chlapci. Tento druh je určený predovšetkým pre dievčatá vo veku 12 rokov. Takéto komiksy predstavujú príbehy chlapčenských homosexuálnych vzťahov. Pre žiakov a deti, ktoré majú v škole problémy, bola špeciálne vytvorená *gakuen mono manga* a pre milovníkov športu *sport manga*.

Milostné romány kniežata

Poniatowského

Vážnejší štýl mangy reprezentuje *jidaigeki* – historický komiks populárny medzi staršími i mladšími. Ako zaujímavosť možno povedať, že v tejto sérii sa objavil aj typický poľský prvok. Týka sa to komiksu *Až do neba*, ktorého autorom je Rjoko Ikeda. Zaoberá sa poľskou históriou v časoch rozdelenia. Úprimne povedané, so skutočnou históriou má pramálo spoločné. Táto čiernobiela trojdielna séria rozpráva o kniežati Jozefovi Poniatowskom, jeho tragických osudoch a predovšetkým o jeho dráždivých románoch, odohrávajúcich sa na pozadí niekoľkých historických udalostí.

Avšak v mange možno rozlíšiť oveľa viac druhov. Určené sú pre každú vekovú a spoločenskú skupinu a profesiu. Nemá zmysel všetky analyzovať, pretože väčšina z nich vzniká a zaniká v priebehu niekoľkých mesiacov. Pojem *anime* označuje japonský kreslený film. Vzniká veľmi často na základe mangy a súčasne je veľmi obľúbený na celom svete. Nachádza konzumentov v troch úrovniach: v televíznej – mnohodielne seriály (napr. *Čarodejka z Mesiaca*, *Dragon Ball*, *Bojovníci zverokruhu*, *Pokémon*, *Kapitán Jastrab*); vo videodistribučnej a vysokorozpočtovej kinematografii (napr. *Kniha Mononoke*, *Pokémon*, *Dragon Ball*).

Kawaii

- najväčší v Poľsku

Najtypickejším časopisom s najväčším dosahom v Poľsku je časopis *Kawaii*. Je to 84-stranový farebný dvojmesačník s nákladom až 40 tisíc kusov. Vychádza vo vroc-lavskom vydavateľstve Silver Shark. Časopis je určený predovšetkým pre deti a mládež vo veku od 10 do 20 rokov, ale

čítajú ho i starší dospelí. V obsahu možno nájsť recenzie (asi 40 - 45 %), rozhovory s tvorcami komiksov a správy zo stretnutí čitateľov mangy a anime v Poľsku a vo svete (15 - 20 %), ďalej kútik fanúšikov mangy (asi 10 %), reklamy filmov, komiksov, počítačových hier a iných noviniek týkajúcich sa mangy a anime (10 - 15 %). Pokúsme sa teraz na jednotlivé časti pozrieť dôkladnejšie.

Mužské, šťavnaté dialógy

Recenzie sa týkajú predovšetkým filmov a komiksov. Žiaľ, všetky obsahujú veľkú časť negatívnych emócií, je tu veľa bojových scén a násilia. Ich obsah väčšinou pozostáva zo súperenia a podfukov. Ako príklad uvediem citáty týkajúce sa nasledujúcich filmov: Patlabor, Ciber City Dedo 808, Applesee, The Guyver, Dragon Baal, Čarodejka z Mesiaca a iné.

Recenzia filmu Patlabor: „...je to veľmi ambiciózna produkcia, isto hodná odporúčania najmä tým, ktorí si cenia dobré intrigy a revolučnú grafiku“ (Kawaii č. 3/1997, s. 13); - „...Cyber City Dedo 808 - stojí za povšimnutie? S čistým svedomím môžem odpovedať, že ÁNO! Tento titul patrí k top-filmom a priebeh niekoľkých rokov mu v nijakom prípade neprirobil dlhú šedivú bradu. Krv tu strieka tak výdatne, že z času načas musíte utrieť handrou obrazovku televízora, aby ste lepšie videli. Reč, ktorú používajú hlavní hrdinovia, to sú taktiež dobré mužské šťavnaté dialógy.“ - Film Applesee: „...dej sa odohráva v 22. storočí po tretej svetovej vojne. Je to akčný film s mnohými naháňackami, strieľaním a explóziami. Dialógy sú často prerušované slovami, ktoré sa všeobecne považujú za urážajúce...“; - Film The Guyver: „...v tomto filme sa často používa výrok: Prečo sa s niekým hádať, keď ho môžeš zabiť?“ Iný text odporúča hlúposť a agresiu: „...prísery málo rozmýšľajúce, ale zato vraždiace, sú lepšie ako priemerný človek... Film dokáže prekvapiť ukrutnosťou a nečakaným sadizmom. Atraktivita tvorov (...) sa výrazne líši od zásad krásna. Keby Frankenstein uvidel jedného z nich, určite by dostal infarkt“ (č. 7/1998, s. 10, 14, 16, 18). - Film reklamujúci východné bojové umenia Dragon Baal: „...nechýbajú tu efektne bojové scény, vzorové kopance a údery podané rôznymi spôsobmi a z rôznych perspektív... - tu sa bojuje do konca, dokiaľ plúca ešte môžu dýchať,

päste a nohy rozdávať zdrvujúce údery a zvyšky energie chi možno prerábať na efektívny ohňostroj. Tu sa bojuje na život a na smrť“ (č. 2/2001, s. 25).

Brutalita a demoralizácia

Japonské komiksy sú také brutálne, že ich ani nemožno porovnávať s americkými, ktoré sú takisto plné násilia. Obe sú prostriedkom demoralizácie detí. A údajne hlboký obsah, zaujímavé scenáre alebo „umenie“ animácie - to je v skutočnosti stretnutie s okultizmom, démonológiou, New Age. Napríklad séria Čarodejka z Mesiaca rozpráva príbehy troch dievčat, ktoré Kráľovná anjelov zveruje do vojny s bojovníkmi zo sveta diablov. Každé z dievčat dostáva magický predmet, vďaka ktorému sa môže transformovať na bojovníčku. Ďalší film zasa nabáda meditovať: „Čarodejka z Marsu je najspevavejšia z celého spoločenstva a oplýva nezvyčajnými schopnosťami - skladá piesne a zbožňuje meditáciu, navyše je znamenitým médiom. Má všetky predpoklady na kvalifikovanú kňažku, čo je v jej prípade ešte podmienené aj geneticky - jej starý otec je tiež kňaz.“

Netypická rodina

Takýchto filmových seriálov i komiksov o magických dievčatách existuje veľmi mnoho. Pre dievčatá boli vytvorené aj filmy a komiksy s kvetnatejším štýlom plným romantiky, kde sa najčastejšie rozprávajú milostné príbehy. Nechýba ukazovanie nemorálnych scén medzi hrdinami, vyskytujú sa rodinné „trojuholníky“ a „štvoruholníky“, ale aj príbehy týkajúce sa zaľúbených mládencov. Ako príklad nám posluží citát recenzie filmu Marmalede Boy: „Príbeh sa začína dosť netypickým spôsobom: jedného krásneho dňa manželka Koishikawovci s úsmevom na tvári oznamujú svojej dcérke (...), že sa rozvádajú. Prečo, ako, načo?! Jednoducho, toto leto boli na dovolenke na Havajských ostrovoch, kde poznali iných manželov - pána a pani Matsuurových. V dôsledku toho sa pani Rumi Koishikawa zaľúbila do pána Youji Mastuura a naopak... Dohodli sa, že si vymenia životných partnerov - rozvedú sa a za niekoľko mesiacov, vymedzených zákonom, sa znova vezmú, ibaže naopak. A aby nezničili život svojim deťom, Miki

a Yuu, bude celá netypická rodinka spoločne bývať v jednom veľkom dome“ (č. 3/2000, s. 62). Takýchto a podobných textov možno medzi recenziami nájsť oveľa viac. Okrem toho sa v tejto časti časopisu objavujú články týkajúce sa ukrutných démonov a upírov, niektoré z nich majú silné ezoterické a okultistické podtexty.

Fanúšikovia mangy a anime

Ďalšia časť je určená pôsobeniu fanúšikov mangy v Poľsku a vo svete. Nachádzajú sa tu relácie z rôznych kultúrnych akcií, komiksových a filmových ukážok, ktoré milovníci mangy radi organizujú v kultúrnych domoch, školách a na iných verejne prístupných miestach. Tieto stretnutia uľahčujú priamy prístup k veľkým mládežníckym skupinám a prenikajú do rôznorodých prostredí. Počas ich trvania majú záujemcovia možnosť nakupovať ponúkané filmy, komiksy a hry. Organizujú sa aj konkurzy a kvízy týkajúce sa mangy a anime. Takýmto spôsobom sa predurčuje smerovanie záujmov a organizujú sa stretnutia fanklubov jednotlivých hrdinov. Na stretnutia sa pozývajú známe osobnosti z verejného života, vedú sa s nimi rozhovory, čo má za cieľ zvýšiť prestíž stretnutia a jeho vierohodnosť. V každom čísle je rozhovor s tvorcami konkrétneho komiksu alebo filmu, eventuálne sa v ňom predstavujú postavy najväčších tvorcov mangy, ktorí napomohli rozvoj tohto žánru. Takisto sa prezentujú ich najpopulárnejšie diela.

Kruh čitateľov

V časopise, o ktorom hovoríme, majú čitatelia svoj kútik - *Kawaii*ov kontaktnú skrinku. Zahŕňa listy čitateľov a ďalšie rubriky: Poznávame sa, Pomocná dľaň a Galéria čitateľov. V rubrike *Poznávame sa* redakcia uverejňuje adresy čitateľov, ktorí chcú nadviazať kontakt s inými fanúšikmi mangy a anime. Svoje stále miesto má aj rubrika *Pomocná dľaň*. Prostredníctvom nej majú čitatelia možnosť vymieňať si alebo predávať fanúšikmi vyhľadávané časopisy, komiksy, filmy, plagáty atď. Je tu aj *Galéria obrázkov*, v ktorej sa zase uverejňujú obrázky obľúbených hrdinov nakreslené čitateľmi.

Pozrime sa bližšie, akí sú čitatelia a aké sú ich záujmy. Na základe analýzy Kawaiiovej kontaktnej skrinky môžeme konštatovať, že 55 % z nich sú dievčatá a 45 % chlapci. V listoch sa zaoberajú problémami okolo videných filmov alebo prečítaných komiksov, vymieňajú si názory o galérii obrázkov mangových postáv, svoje adresy, hľadajú priateľov s podobnými záujmami, napríklad: „*Som fanúšikom mangy a anime, Dragon Baal, upírov. Chcem nadviazať kontakt s inými šialenými fanúšikmi.*“ „*Ahojte!!! Šialená čarodejka z rodu temných Elfov nadviaže myšlienkový kontakt, a nie iba!!! Ak okultizmus, mágia, m&a (manga a anime – pozn. prekladateľa), fantázia a tvrdá hudba riadia tvoje podvedomie – skontaktuj sa so mnou!*“; – „*S divokou príjemnosťou nadviažem kontakt so všetkými bytosťami (aj ľuďmi), ktoré sa aktívne zaujímajú o m&a, ale aj o fantáziu rôzneho druhu, upírizmus, mágiu.*“ – „*Nadviažem kontakt s fanúšikmi m&a, RPG (druh počítačových hier), Japonska a so všetkým, čo je s tým spojené.*“ – „*Hej, som vysadená na: 1. yaoi, 2. fantasy, 3. metalovú hudbu. Hľadám osoby s veľmi blízkymi záujmami, s dôrazom na prvý bod. Som dievča, ak by sa niekto pýtal*“ (č. 4/2001, s. 76–77).

Subkultúra fanúšikov

Čitatelia sa často stotožňujú s hrdinami obľúbených diel; existujú početné kluby fanúšikov, napríklad Čarodejky z Mesiaca, Dragon Ball, Pokémon. Tieto deti sú často osamotené a utiekajú sa do sveta fantázie. „*Predtým, ako sa objavila na Polsate (poľská televízna stanica – pozn. prekladateľa) Sailor Moon*“ – píše čitatelka, „*bola som osamotená, nemala som priateľov, nikto ma neľúbil, až som raz poznala čarodejku. Ona zmenila celý môj život. Získala som väčšie sebavedomie, veľa priateľov, nových známych (bolo to úžasné). Keď ale Čarodejka z Mesiaca zmizla z obrazovky, stratila som sebavedomie i*

mojich priateľov. Nevieť, čo mám robiť. Občas rozmýšľam nad tým, že nemá cenu žiť, to je koniec. Po odchode Sailor Moon som celý deň preplakala. Chcela by som ju vidieť ešte raz. Nevieť, či má zmysel žiť“ (č. 5/1997, s. 63).

To je celý priemysel!

V reklame nájdeme často opakované mená komiksov, filmov, počítačových a kartových hier, plagátov a iných noviniek spojených s mangou a anime. Reklamujú sa aj obchody, ktoré distribuujú takéto tovar, podobne internetové stránky. Mládež sa povzbudzuje, aby posielala protesty do televízie – prikladajú sa aj vzorové listy, ktoré majú prinútiť vysielateľ podľa možnosti čo najviac japonských filmov. Redakcia sugeruje mladému konzumentovi, že má právo domáhať sa filmov tohto druhu a že záleží iba a výlučne na ňom, aké filmy sa v televízii budú vysielateľ. Čitateľom sa navrhuje účasť v konkurzoch, hlasovanie v hitparádach, v ktorých sa ako ceny udeľujú vytužené komiksy a pod. Týmto spôsobom sa mnohonásobne zvyšuje popularita takéhoto propagovaného tovaru. Kontakt detí s mangou a v nej obsiahnutou napríklad pornografiou, narúša ich psychiku, vytvára chybné názory a postoje v sexuálnej oblasti, v manželstve a rodine. Vzhľadom na nevelkú zásobu životných skúseností môže mladý človek predpokladať, že obraz ľudskej sexuálnej aktivity, ktorý sa mu predstavuje v hre alebo pornografickom filme, je vzorovým obrazom, štatisticky všeobecne rozšíreným. Môže si myslieť, že je to pravý a normálny spôsob správania. Môže tiež usudzovať, že jeho sexualita je predovšetkým hrovou relaxáciou, niečo, čo je v jeho živote na prvom mieste a zmysly sú zákonným regulátorom jeho správania. Tu už nie je miesto na hľadanie iných hodnôt a seba výchovu.

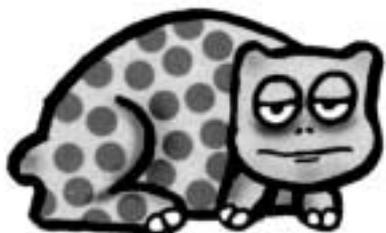
Sexuálna sloboda

Takýmto spôsobom sa povzbudzujú deti a mládež k sexuálnej slobode. Pornografia vytvára človeka, ktorý je závislý, podriadený a na konzumenta takéhoto obsahu čakajú producenti sexbiznisu, ktorí si vytvárajú stálu klientelu. Materiály s určitou dávkou pornografie pre mládež sa v budúcnosti môžu stať ohrozením pre okolie.

Ako príklad uvediem prípad, ktorý sa stal v Japonsku. Masový vrah a pedofil Tsutomu Mizuyazaki uniesol a brutálnym spôsobom zavraždil tri dievčatká a pozostatky jedného poslal jeho rodičom, pričom použil pseudonym Yudo Imada – meno jednej z mangových hrdiniek. Keď polícia zadržala Mizuyazaka, našli v jeho byte takmer šesťtisíc kaziet s horormi, pornografickými filmami a veľkým počtom anime v štýle lolikon (názov je odvodený od komplexu Lolity – úchyľka na malé dievčatká), ale aj veľa mangových kníh a časopisov. Americké výskumy dokazujú, že násilníci sa pred takýmito trestnými činmi stimulujú väčšinou pornografiou. Sexuálne vzory používajúce násilie sa vôbec nemusia realizovať ihneď, ale môžu existovať latentne a do praktického života sa vteľujú oveľa neskôr. A preto je veľmi dôležité, s akými vzormi sa deti stretávajú v období formovania svojho hodnotového systému. Vo filmoch a hrách sa vstupuje do sveta stvoreného odlišnou, okrajovou kultúrou. Dieťa, ktoré pozerá takéto produkcie, si vo svojom podvedomí fixuje propagované vzory ako vlastné, pretvorené v dôsledku prežívania obrazu a poznatkov alebo zážitkov spojených s nimi. Tieto sa neskôr prijímajú ako blízke a tým aj vierohodné. Konzument sa s nimi jednoducho stotožňuje.

Pokémony a Nintendo

Filmy, komiksy a hry Pokémon sú medzi poľskými deťmi a mládežou veľmi populárne, a preto sa bližšie pozrime aj na ich tvorcov. Zároveň by sme si mali položiť otázku, aké pedagogické závery z toho možno vyvodzovať. Všetko sa začalo roku 1995 v Japonsku televíznou hrou Nintendo a Game Boy (vrecková elektronická hra). Celý dej tejto strategicko-dobrodružnej hry sa krúti okolo postavičiek nazývaných pokémony. Cieľom hry je chytenie vyše 150 pokémonov roztrúsených po svete. V ďalšej časti hry je úlohou hráča trénovanie pochytaných potvoriek, pretože žijú divokým spôsobom a často sú i nebezpečné. Reklama hovorí deťom, že ak sa budú o svojich chovancov dobre starať, budú ich počúvať a môžu sa dokonca stať ich priateľmi. Vytrénované malé príšerky tréneri predvádzajú v športových súbojoch, ktoré majú špeciálne pravidlá. Konajú sa na pokémonských arénach rozmiestnených po celom svete. Cieľom hráča, desaťročného chlapca Asha, je stať sa najlepším

trénerom pokémonov na svete a získať titul majstra Ligy pokémon.

Móda pokémonov

Iba v Spojených štátoch sa počas prvých dvoch dní premietania zarobilo na filme Pokémon 25 miliónov dolárov, t. j. približne 1 miliarda korún. Počas roka sa na predaji všetkých časopisov spojených s pokémonmi zarobilo až 60 miliárd korún. Reklamuje sa a predáva nie iba určitý produkt - hračka, film, hra, komiks -, ale aj módný trend spojený s týmito produktmi, emocionálne zadosťučinenie spojené s vlastným „udávateľa prestíže“ a napokon „podvedomé“ nútenie (vytvárané tlakom skupiny rovesníkov) na získavanie vecí, ktoré „letia“. V dôsledku toho dieťa stráca prehľad vo vlastných emóciách a potrebách, lebo sa orientuje najmä na to, čo si myslia jeho kamaráti a kamarátky, ktorí sú takým istým spôsobom manipulovaní.

Majstri, bojovníci

Anime - Dragon Ball, Rytieri zverokruhu - sú spojené s druhom „mystických bojovníkov“ ovládajúcich východné bojové umenia. Je to dostatočná reklama pre tieto športy, o to väčšie, že na seriály sa pozerajú deti, ktoré by chceli v každodennom živote nasledovať svojich filmových hrdinov. Uvedomujeme si však vôbec, že tréningy karate nemajú vždy ako svoj jediný cieľ iba telesné zdokonaľovanie? Doplňujúce elementy týchto tréningov podnecujú aj duchovnú sféru, aby bola zachovaná harmónia medzi telom a dušou.

Vedúci stretnutia - „majster“ - postupne zavádza doplňujúce prvky školenia, aby sa jeho žiaci mohli lepšie rozvíjať. Dáva im aj odpovede na otázky, ktoré ich trápia a takýmto spôsobom do nich vkladá svoje názory a presvedčenia. Po čase sa tréningy stávajú vedľajšou vecou a najdôležitejším sa stáva duchové školenie, pestovanie silnej vôle a poslušnosti voči určitému náboženskému systému. „V Tenku Denki Berserk zvuková stopa ideálne podčiarkuje jeho ponurý dej. Rozmýšľanie sprežívajú pokojné, pomalé melódie, naopak pri bitkách zdôrazňujú dôležitosť situácie skladby plné agresie a zlosti... nechýbajú ani motívy z keltskej hudby, ktoré sa náhle objavujú a dokonale splyývajú s dejom... s tieňom zakrývajúcim

tvár vraha, oslavou zradcov zapíjajúcich vraždu jedného z úradníkov, so zámkom, v ktorom spolu s ľuďmi horí aj pretváarka a mnohé podvody... (č. 4/2001, s. 15).

Takýmto spájaním protikladných názorov a pojmov sa vstúpuje do detí, ktoré ešte nemajú vytvorený obraz na videnu skutočnosť, synkretizmus. Za takýmto pôsobením stojí snaha zaviesť nový systém hodnôt, ktorý má svoje ciele - zdôraznenie, že prichádza niečo „nové“, ktoré bude spojením všetkého, s čím sa deti každodenne stretávajú vo všetkých oblastiach života - od náboženstva až po rodinu a školu. Recenzie animácií a komiksov pôsobia najmä na emocionálnu sféru (okrem intelektuálnej), z čoho môžu prameniť aj obavy o intelektuálny rozvoj, výsledky čítania, písania a vyjadrovania. Komiks a film používajú obrazy, ktoré u pozorovateľa nevyvolávajú potrebu pomenovať tieto obrazy. Pod ich vplyvom sa v dieťati nevyvíja schopnosť abstrahovania, ktorá je nepostrádateľná pri správnom používaní jazyka a myslenia. Navyše jazyk používaný v komiksoch a filmoch je úbohý, štruktúrne i lexikologicky jednoduchý, nestráni sa vulgárnych výrazov. Takýto jazyk, žiaľ, nemôže byť vzorom pre učiace sa dieťa.

Agresia u detí

Keď analyzujeme japonské filmy a komiksy, natíska sa nám otázka, prečo zlá kultúra vytlačí dobrú a násilie, pornografia a rúhanie prekonávajú autentické hodnoty. Rozsiahla literatúra zaoberajúca sa pôsobením televíznych obrazov násilia dokazuje, že pozeranie televízie má výrazný vplyv na nárast agresie u detí a mládeže. Toto vysvetľuje jav desenzibilácie (zncitlivenia). Často opakované stimuly prestávajú byť stimulujúce, stráca sa obyčajne s nimi spojená fyziologická reakcia. Nasleduje ľahostajnosť voči scénam takéhoto charakteru a tie musia byť čoraz otrasnejšie, aby vyvolali reakciu. Diváci pod vplyvom častého pozorovania násilných scén nadobúdajú pocit, že takéto výjavy sú normálne a reagujú na ne ľahostajne.

Nezvyčajne dôležitým prvkom sveta rozprávok je násilie. Nejde o to, aby vôbec nebolo - išlo by o falšovanie skutočnosti. Násilie predsa existuje, je prítomné aj v klasických rozprávkach. Tam sa však objavuje preto, aby rozprávalo o prirodzenosti sveta a človeka, o tom, ako sa v ňom dobro a zlo stretávajú a ako spolu bojujú. Svet týchto rozprávok je vykonštruovaný

tak, aby pomáhal deťom rozoznávať dobro a zlo existujúce v skutočnosti, ktorá ich obklopuje a je aj v nich samotných. Avšak hrdinovia kreslených príbehov, a nie iba tí zlí, sa často voči sebe správajú agresívne, čo vytvára falošný obraz skutočnosti a vedie k mylným záverom, akoby najcharakteristickejšim správaním človeka bola agresia a nepriateľské naladenie voči iným. Pomery medzi prvkami dobra a zla existujúcimi vo svete a v človeku sa týmto otriasajú, vytvára sa nielen falošný, ale aj veľmi škodlivý obraz skutočnosti, neskôr deťmi a mládežou ešte znásobovaný. Pri formovaní správania dieťaťa okrem ponuky vzorov a ich nasledovania má veľký význam tréning, čiže opakovanie samostatného správania. Pod vplyvom mnohonásobného opakovania sa činnosť stáva jednoduchšou, robí sa lepšie, ba takmer automaticky.

Umelé potreby - deviačné vzory

Krátka analýza obsahu japonských rozprávok, komiksov a hier je iba počiatkom rozoznania problému, ale už to, čo sa podarilo zistiť, je znepokojujúce. Predstavované obsahy neodpovedajú na automatické potreby mladého človeka, ale usilujú sa v ňom vyvolať umelé potreby a vytvoríť konzumné a deviačné vzory. Často ponúkajú hodnoty, ktoré sú v protiklade s reálnym dobrom človeka a ktoré útočia na jeho morálny život. Človek sa mení pod vplyvom toho, čo robí a s čím sa dostáva do kontaktu. Preto dlhodobé spojenie s takýmito analyzovanými obsahmi môže viesť k závislosti a stotožňovaniu sa s nimi a taktiež k negatívnym zmenám osobnosti. Dieťa, ktoré je odtrhnuté od kultúry svojho národa a od kultúry vôbec, sa ľahko stane figúrkou v rukách médií. Preto stojí za to zamyslieť sa nad dôsledkom kontaktu s týmito vzormi, ktoré sme v príspevku predstavili.

MAŁGORZATA WIĘCZKOWSKA

Z časopisu SEKTY I FAKTY preložil:
ROMAN KOSTKA

Małgorzata Więczkowska - pedagogička, pracovníčka jednej z materských škôl v Lodži. Je absolventkou doktorandského seminára na Katedre teórie výchovy Lodžskej univerzity. Publikuje v mnohých pedagogických časopisoch a zborníkoch.

Povedz mi, akú cestu si si zvolil...

n 1 S 2 3

Na konferencii o satanizme, ktorú roku 1996 usporiadala česká Spoločnosť pre štúdium siekt a nových náboženských smerov, vystúpil s príspevkom jeden mladý muž. Vyhlásil sa za satanistu a na otázku z pléna, prečo je to tak, odpovedal: „Viete, kresťania proti sebe viedli náboženské vojny a vzájomne sa vraždili. Ja som proti násiliu a proti zabíjaniu, preto som satanista.“

Jeho odpoveď vyvolala paralyzujúce prekvapenie: Ako je to možné? Ten človek neospevoval zlo, nehlásal nenávisť ani neglorifikoval brutalitu. Zasadzoval sa za dobré vzťahy medzi ľuďmi, staval sa proti vojnám a násiliu... Kde sa stala chyba? Čo to bolo za zvláštnu motiváciu, ktorá ho viedla k tomu, že sa stal satanistom?

V satanizme je to vcelku jednoduché. Ukazuje sa, že jeho základnou motiváciou je „vzbura“. Keď sa satanizmus búri proti pozitívnym hodnotám kresťanstva, potom jeho výstupom je škandalózne a zväčša kriminálne správanie. Keď sa búri proti negatívne mu správaniu niektorých kresťanov, potom jeho výstupom môže byť i „pozitívny“ obraz, nie nepodobný tomu, ktorý nám vykresľujú kresťanskí svätci. Práve satanizmus však predhadzuje otázky psychologických motivácií náboženskej viery veľmi naliehavo. Jeho hlbšie štúdium poukazuje na mnohvrstevnosť ľudskej psychiky a mnohvrstevnosť je skutočnosťou, ktorá privádza človeka k náboženstvu.

Je zrejmé, že náboženstvo ovplyvňuje tri základné oblasti ľudskej psychiky – oblasť porozumenia, oblasť citu a oblasť správania. Vzťah medzi náboženstvom a ľudskou psychikou je však dvojsmerný.

Náboženská viera nielenže formuje človeka a určuje jeho správanie, ale sýti aj potreby, ktoré sú v ňom už vopred obsiahnuté. Či už v dôsledku genetických dispozícií alebo neskorších psychologických skúseností. Dá sa to povedať aj tak, že človek si vyberá to náboženstvo (prípadne tú formu ateizmu), ktoré pre seba zažíva ako

„najvyhovujúcejšie“. Alebo ešte inak: Každý človek sa rozhoduje pre to náboženstvo, ktoré z tých či oných dôvodov najlepšie vyhovuje jeho vopred daným dispozíciám.

Existujú tri roviny motivácií, ktoré človeka privádzajú k náboženskej viere: Primárnu rovinu predstavujú motivácie „transcendentné“, pre ktoré neexistuje nenáboženská alternatíva. Tieto motivácie sú výrazom existenciálnej a intelektuálnej citlivosti človeka a privádzajú ho k náboženskej viere vôbec. Sekundárnu rovinu predstavujú „psychologické“ motivácie, vypovedajúce o základných potrebách človeka a tým špecifikujú príklon k celkom určitej forme náboženstva. Terciárnu rovinu predstavujú motivácie „sociologické“, ktoré hovoria o miere prežívania osamotenosti a stratenosti človeka vo svete a sú rozhodujúce pre vstup do konkrétnej náboženskej skupiny a konkrétnych medziludských väzieb.

Primárne motivácie

V rokoch 1984 – 1986 prebehol v Českej republike sociopsychologický prieskum, ktorý sa zameriaval na základné motivačné faktory konverzie na katolicizmus.

Prieskum sa konal v rámci podzemných cirkevných štruktúr a jeho výsledky boli publikované len v zahraničnej tlači. Z výsledkov vyplývalo, že pre náboženskú konverziu vôbec sú určujúce tri základné existenciálne faktory: a) otázka zmyslu vecí (respektíve zmyslu ľudského života), b) otázka o podstate morálnych hodnôt (respektíve ich absolútnosti či relatívnosti) a c) otázka konečnosti ľudského života (teda smrti).

a) Ako kľúčové v otázke zmyslu života sa ukázalo hľadanie odpovede na otázku, či život má zmysel (nie len jednoducho čo je zmyslom života). Ukázalo sa, že z psychologického hľadiska je zážitok zmysluplnosti vždy spojený s pocitom „úlohy“, ktorá sa má splniť a ktorá k človeku prichádza zvonka. Konvertiti na to reflektovali tak, že bez predpokladu existencie Boha, ktorý človeku „dáva“ zmysel, nemožno dospieť k zážitkovej kvalite jeho „hľadania“, prípadne ani „nachádzania“. Samotný zážitok zmyslu by sa tak celkom rozpadol;

b) V otázke hodnôt znela dilema nasledovne: Sú morálne hodnoty záležitosťou konvencie, alebo je to „niečo“, čo je dané ľudstvu objektívne a vopred? Inými slovami, závisia etické normy dobra a zla

od hlasovania ľudí, alebo je to niečo, čo ľudia len lepšie či horšie poznávajú? Na vedomej rovine sa často predpokladá, že normy vychádzajú zo spoločenského vedomia a sú vecou čírej konvencie. Pri hlbšej reflexii však vedie tento predpoklad k ťažkým rozporom. Neexistujú morálne sudy, ktoré by – z psychologického hľadiska – nevychádzali z „danosti“ dobra a zla. A práve táto „danosť“, ktorá nie je empiricky vyargumentovateľná, viedla u väčšiny účastníkov prieskumu k predpokladu existencie vyššieho Zákonodarcu, teda Boha;

c) V otázke úzkosti zo smrti bol zo všetkých existenciálnych faktorov vzťah k náboženstvu najpriamejší. Podľa I. D. Yaloma predstavuje úzkosť zo smrti jednu zo základných konštánt ľudskej psychiky a religionistická teória hovorí, že náboženská viera od predstavy osobnej neexistencie vždy nejakým spôsobom „oslobodzuje“. V zhode s tým sa podľa toho istého autora u veriacich ľudí s vedomou úzkosťou zo smrti stretávame menej často než u ľudí neveriacich a taktiež v uvedenom prieskume väčšina konvertitov referovala, že sa „nebojí smrti, lebo...“ a nasledoval vieroúčinný článok, ktorý absolútnosť smrti vždy nejakým spôsobom popieral.

Sekundárne motivácie

Podľa Karen Horneyovej si človek v zdravých medziľudských vzťahoch môže vybrať jednu z troch základných možností, aký vzťah si vytvorí k ostatným ľuďom: Buď robiť kroky „k“ nim, alebo „od“ nich, alebo „proti“ nim. Podľa uvedenej autorky platí, že podľa svojich prevládajúcich postojov si človek dodatočne vytvára i príslušné životné hodnoty, ktorými svoje postoje spätne ospravedlňuje. Tieto hodnoty možno zhrnúť pod tri odlíšiteľné etické maximy – lásku, slobodu a moc.

Z psychologického hľadiska je prijatie niektorej z týchto troch pozícií pre človeka veľmi dôležité. Dáva mu možnosť nájsť v svojom živote poriadok a ponúka mu úľavu od trýznivých a neznesiteľných pocitov stratenosti, úzkosti a menejcennosti, s ktorými sa stretáva v kontakte s ostatnými ľuďmi. Ak vychádzame z predpokladu, že ľudia si vyberajú tú reprezentáciu reality, ktorá im z najrôznejších dôvodov „vyhovuje“, je tu z religionistického hľadiska ešte problém: Do akej miery tieto hodnoty korešpondujú s ponukami rôznych náboženských systémov? Či inak povedané: Do akej miery korešpondujú

tieto základné vzťahové pozície s hodnotami, ktoré človek nachádza v rôznych svetových náboženstvách?

Náboženské ponuky

Už z letného pohľadu je zjavné, že s ponukou lásky ako najvyššej hodnoty ľudského života prichádza na súčasný svetonázorový „trh“ najmä kresťanstvo. A to predovšetkým v svojom tradičnom poňatí. Svet sa v tomto náboženstve vníma ako prítazlivé miesto na prebývanie (...len si uvedomme, koľko „kresťanov“ sa síce nelogicky, avšak veľmi rado stotožňuje s hinduistickou predstavou reinkarnácie a teší sa na následné životy na tejto Zemi) a ako „láska“ sa tu vníma predovšetkým zážitok, že je „hodný milovania“. Možnosť „byť milovaný“ je základnou hodnotou, s ktorou kresťanstvo prichádza na súčasný svetonázorový trh. V propagandistickej podobe sa s ňou stretávame pri náborových sloganoch typu *Boh ťa miluje, Ježiš ťa má rád* a pod. Až druhotne (a menej špecificky) sa v kresťanstve pod hodnotu lásky zahrnuje i aktívum „milovať“, teda empatické a altruistické nachádzanie vzťahu k ostatným ľuďom, živým bytostiam a svetu ako celku.

S hodnotou slobody sa stretávame predovšetkým v náboženských systémoch Indie, teda v hinduizme a budhizme. Tieto náboženstvá hovoria o svete ako o mieste utrpenia a strasti, prípadne ako o ilúzii, z ktorej sa človek musí „oslobodiť“. Tým sa často myslí stiahnutie do vnútorného sveta človeka. Myšlienka nekonečného kolobehu životov na tejto Zemi je čímsi negatívnym a vníma sa skôr ako kliatba. Hoci tieto náboženstvá v niektorých svojich smeroch oceňujú medziľudskú vzájomnosť, charitu a pomoc, i v týchto prípadoch nachádzania vzťahu k iným ľuďom sú skôr nástrojom na dosiahnutie základnej ponúkanej hodnoty – oslobodenie od sveta. Len indickí svätci – bódhisatvovia – sa zriekajú vyvanutia zo sveta, ale nie kvôli tomuto svetu, ale pre ostatných ľudí, aby aj im pomohli vyslobodiť sa zo sveta. Pripomínajú tak akýchsi hrdinských náboženských záchranárov, ktorí rezignujú na vlastné pohodlie a ktorých rozhodnutie žiť pozemský život sa nepovažuje za prejav hedonizmu, ale mimoriadnej osobnej askézy.

Konečne s ponukou moci (a prosperity) ako univerzálnej vzťahovej hodnoty ľudského života prichádza na našu náboženskú scénu najmä hnutie Nového veku

(New Age). V jeho rámci sú to napríklad najrôznejší alternatívni liečitelia a psychoterapeuti, astrologovia, čarodejníci, homeopati, prípadne „mimozemšťania“ (na rozdiel od zážitkových skupín, ktoré inklinujú skôr k hodnote slobody a sťahovania sa do sveta ľudského vnútra). Recept Nového veku reaguje na pocit dnešných ľudí „ako málo mám život vo svojej moci“. Typické je, že ľudská agresivita sa tu nepotláča, ale sociálne prijateľným spôsobom uvoľňuje a životná energia je zameraná na výkon a úspech.

Okrem hnutia Nového veku sem patria aj niektoré misijné kresťanské skupiny typu charizmatického hnutia a hnutia viery, práve tak ako niektoré agresívne sekty typu Svedkov Jehovových a súčasný sebedovomý islam. (Samozrejme, že medzi miliardou moslimov celého sveta sa nájdú ľudia najrôznejšieho charakteru. Dôležité však je, či možno zovšeobecňovať ich psychologické charakteristiky v situáciách, keď sa títo ľudia zažívajú ako moslimi. Bez toho, aby som to chcel obsahovo porovnávať, ide o otázku analogickú otázku „Aký je skutočný komunizmus?“, prípadne „Aký je skutočný nacizmus?“. Ani tu nemožno vziať do úvahy situácie, keď sa jednotliví komunisti či nacisti prejavujú ako priateľskí ľudia, dobrí otcovia rodín, ľudia s umeleckými záujmami atď. Dôležité sú situácie, keď sa títo ľudia zažívajú ako nositelia komunistickej či nacistickej ideológie – pozn. autora.)

Zaujímavý je v tomto ohľade satanizmus, ktorý v rôznych svojich prejavoch kolísava medzi ponukou moci (= reálna viera v Satana ako démona zla) a ponukou slobody (= Satan ako symbol neviazaného užívania, predovšetkým užívania si viac či menej deviantnej sexuality).

Osobnostné vzorce

Akí ľudia sa rozhodujú pre hodnoty lásky, slobody a moci? Ak vychádzame z postrehov Karen Horneyovej, môžeme príslušné osobnostné typológie nielen opísať, ale vysledovať ich aj v rýdzo svetských postojoch:

a) S preferovanou hodnotou lásky sa môžeme stretnúť v životnej pozícii *Nie som OK – Si OK*. (V zásade o tom istom, o čom píše Karen Horneyová, hovorí i Thomas Harris, keď tvrdí, že každý človek sa v ranom detstve rozhoduje pre jeden z troch základných životných postojov: *Nie som OK – Si OK*, *Nie som OK – Nie si OK*

a Som OK – Nie si OK. Trochu vágne slovo „OK“ používa Harris v zmysle základnej oceneniahodnosti seba samého a vonkajšieho sveta, zhruba v zmysle: Som či nie som „hodný milovania“, prípadne: Svet je či nie je „super“. Podľa K. Frielingsdorfa sa Harrisove životné postoje formujú ako odpoveď na základné rodičovské príkazy. Pozícia Nie som OK – Si OK sa formuje ako odpoveď na rodičovský príkaz „Smieš žiť, len keď budeš dobrý“, pozícia Nie som OK – Nie si OK ako reakcia na nariadenie „Smieš žiť, len keď potlačíš svoje pocity“, a pozícia Som OK – Nie si OK sa vytvára ako odpoveď na posolstvo „Smieš žiť, len keď budeš úspešný“ – pozn. autora)

Očakávaným postojom je tu poddajnosť a skôr než o vládnutie tu ide o tendenciu pomáhať a podriaďovať sa druhým. Životným heslom je trochu zamindrákované „Keby som len bol ako ty... (úžasný ideál)“ a prevažujúcou emóciou úzkosť a pocity viny. Ide o prevažujúci postoj celej západnej (predovšetkým európskej) civilizácie a s jeho výraznými prejavmi sa môžeme stretnúť v rôznych pomáhajúcich profesiách, humanistov a aktivistov najrôznejších pacifistických a charitatívnych hnutí. Tu podobne ako v etablovanom kresťanstve vyvolávajú prejavy agresívnych síl v človeku pocity viny a akýkoľvek zážitok nadradenosti nad druhými sa vedome odmieta. Sklony k pocitom menejcennosti a opovrhnutiahodnosti (= nie som OK), ku ktorým majú ľudia západnej civilizácie blízko, vysvetľujú i vznik politických a spoločenských hnutí sebatrestajúco zavrhujujúcich Západ ako celok, ustavične sa za niečo ospravedlňujúcich (od krížových výprav, cez kolonizáciu Ameriky, až po súčasnú globalizáciu) a nostalgicky glorifikujúcich všetko, čo sa vníma ako prírodné, neskazené a nedotknuté;

b) Vysoko postavenú hodnotu slobody môžeme očakávať v postoji Nie som OK – Nie si OK. V profánnej oblasti sa s ním stretávame najmä u najrôznejších skeptikov a sklamaných „porozovateľov“ cudzieho a vlastného života (psychológovia, historici a filozofujúci intelektuáli všeobecne), ale tiež u príslušníkov drogovej a protestnej subkultúry, nadšencov za zmenené stavy vedomia, konzumných materialistov typu divákov „mydlových“ telenoviel a zapálených fanúšikov sveta počítačov a internetu. Spoločným emočným menovateľom všetkých týchto postojov je depresia a životné motto „Nič nemá zmysel“. Pod slovom „nič“ sa myslí reálny svet, reálni ľudia a reálne komunikačné vzťahy. V snahe otupiť bolesť vedie sloboda, po ktorej títo ľudia túžia, k maximálnemu odstupu od sveta a k životu na veľmi nízkej úrovni. K životu bez bolesti a hádok, ale takisto bez chuti a zápachu. Čo sa u týchto ľudí vníma ako životná múdrosť, tolerancia, nelipnutie a schopnosť vystačiť si sám;

c) Čo sa týka hodnoty moci a prosperity, tie by sme mohli spájať s narcistickým presvedčením „Ja som Boh“. Možno očakávať, že by sme sa s týmto postojom (variant Som OK – Nie si OK) stretávali predovšetkým u najrôznejších životných víťazov a ambiciózných hviezd, a to v oblasti politických, ekonomických, ale aj spoločenských štruktúr. Teda u mužov a žien, ktorí sa cítia neporovnateľne lepší, než sú „oni“, svoj život chcú zvládnuť pomocou inteligencie, vôle, prípadne krásy, majú sklony k arogancii, nadradenosti a často sú pyšní na svoju schopnosť zvládnuť „všetky“ problémy (často absolventi psychoanalýzy, geštaltu a iných módnych psychoterapií). Prevládajúcou emóciou je hnev.

Patrili by sem tiež vyznávači najrôznejších mesiášskych ideológií typu komu-

nizmu, liberalizmu, islamu či fašizmu. Ako som sa už zmienil, špecifikom by v tomto ohľade bol satanizmus, ktorý nie je v pravom zmysle slova náboženstvom, lebo väčšina satanistov uznáva Satana iba ako symbol (symbol emancipácie), a ktorý – ako sme už povedali – sa svojím životným mottom „Všetci ste ‚debili‘“ kolísa medzi protestnou hodnotou vzbury (ktorú vníma ako „oslobodenie“) na jednej strane a hodnotou moci a prosperity na strane druhej. Práve tieto základné vzorce postoja k životu, k svetu a k sebe samému vysvetľujú i onú „spriaznenosť“ ducha, ktorou medzi satanizmom a niektorými kresťanskými svätcami vnímalo auditórium prednášky na začiatku tohto rozprávania.

Terciárne motivácie

Uvádzané porovnania s ateistickými paralelami slúžia na priblíženie osobnostných štruktúr, ktoré stoja „za“ rôznymi formami náboženského presvedčenia. Podstatný je vzťah človeka k základným hodnotám lásky, slobody a moci, a nie náboženské vyznanie ako také. To slúži na racionálne ukotvenie týchto hodnôt, ale nie je ich dôvodom. Aby sa situácia ešte väčšmi skomplikovala, hrá v náboženskej konverzii významnú úlohu i ďalšia motivačná vrstva – terciárne motivácie, ktoré vychádzajú z potreby človeka nebyť sám a stať sa časťou vyššieho spoločenského celku.

Terciárne motivácie vedú k postojom, ktorými jednotlivec plní požiadavky, kladené na neho jeho okolím. S významnosťou tejto sféry sa stretávame najmä v tradičných cirkvách, ktorých príslušníci prijímajú svoje náboženské presvedčenie zväčša nereflexívne podľa tlaku, ktorý na nich vyvíja sociálne prostredie, kam sa rodia. Pri konverziách v dospelom veku sa s dôležitou touto stránkou stretávame predovšetkým v sektách. Jednak v rámci tzv. love-bombing (bombardovanie láskou), akéhosi druhu správania, ktoré imituje vzájomnú sociálnu blízkosť a intenzívne interakcie, jednak v rámci s úľavou zažívaného spoliehania sa na otcovskú autoritu vedenia či „vodcu“, ktorý človeka miluje a ochráni.

Pravda však je, že terciárne motivácie (ktoré vychádzajú zo sociálnej „úlohy“) sa len ťažko odlišujú od motivácií sekundárnych (ktoré sú výrazom autentickej osobnosti). Každá skupina tlačí na svojich členov, aby prijali skupinový ideál, a tak prítlačivosť konkrétnych jednotlivcov do značnej miery splyva s prítlačivosťou

skupinových hodnôt, ktoré tieto osoby svojim vystupovaním manifestujú. Často vôbec nie je jasné, či sa prítlačivosť týka ich autentického či maskovaného vyjadrenia.

Islam a kresťanstvo

Nuž, ale čo z toho? V súvislosti s teroristickým útokom na Svetové obchodné centrum v New Yorku sa môžeme stretávať s diskusiami o strete civilizácií, čím sa myslí stret našej kresťanskej a postkresťanskej civilizácie Západu s východnou civilizáciou militantného islamu. Aké sú však špecifiká tohto náboženstva? Možno sa na podklade vyššie uvedenej klasifikácie k tejto otázke bližšie vyjadriť? Či ešte inak: Možno vskutku v súčasnom islame očakávať väčšiu tendenciu k expanzívnym a sebakpresadzujúcim postojom než napríklad u vyznávačov kresťanstva či iných svetových náboženstiev?

Samozrejme, je to tak. Ale aby to bolo celkom jasné, ukážme si to na protiklade súčasného kresťanstva: Ako sme už hovorili, v súčasnom kresťanstve rieši všetky problémy láska. Posledné odkazy ľudí, ktorí sa z New Yorku pred smrťou dovolali svojim blízkym, boli „milujem ňá“. Tí ľudia nežiadali posmrtnú pomstu ani nehovorili o nádeji v konečné víťazstvo „Boha“ nad „Satanom“. Hovorili o láske. Je to dôsledok toho, že v súčasnej západnej kultúre celkom zreteľne prevažujú tendencie k sebazapieraniu a túžbe byť milovaný. Mať pocity nadradenosti voči ostatným ľuďom sa nepovažuje za vhodné a za najväčšiu chybu verejne činných osôb sa považuje arogancia. Láska, dobrota, veľkodušnosť, prípadne citlivé svedomie (= pocity viny), to sú hodnoty, ktoré sa v kresťanskom kultúrnom prostredí najväčšmi cenia.

Na tomto mieste by som urobil malú poznámku. Tento postoj nemusí byť v krajných polohách ničím obdivuhodným. „Defenzívnosť“ má svoje tienisté stránky: Vedie k pocitom viny, menejcennosti, zlyhania a opovrhnutiahodnosti, teda k vlastnostiam, ktoré by sme u Ježiša nenašli. Ježiš netrpel pocitmi viny, menejcennosti ani sebanenávisťou a boli časy, keď ani kresťanstvo nehľásalo tieto postoje s takou samozrejmosťou ako to robí dnes. Keď pápež Urban II. vyhlasoval prvú krížovú výpravu, udelil všetkým bojovníkom generálne rozhrášenie minulých, súčasných i budúcich hriechov. Nám to dnes znie neuveriteľne a škandalózne, ale to vypo-

vedá predovšetkým o nás a o našej súčasnosti, nie však o kresťanstve. Keby sme sa sami seba pýtali, či sa považujeme za „lepších“ kresťanov, než boli tí stredovekí krížiaci, ukáže sa to v plnej nahote: odrazu nevieme, čo odpovedať. Na jednej strane si myslíme, že lepšími kresťanmi skutočne sme (inak by sme sa nad tými krížiakmi nepohoršovali), no na druhej strane sa to bojíme priznať, lebo máme v svojej mysli príkaz byť pokorní a nepozerať sa s dešpektom na ľudí okolo seba.

Tu sa západné kresťanské myslenie dostáva do pasce, ktorá sa ozrejmi, keď si uvedomíme, ako smiešne a absurdne znejú jeho dilemy pre väčšinu dnešných moslimov. Na rozdiel od európskeho „zamin-drákovaneho“ kresťanstva (kolko ľudí, ktorí u nás chodia do kostola, sa hanbia dať verejne najavo, že sú kresťania) cíti väčšina z nich jasné oprávnenie na realizovanie svojich ambícií. Chcú islamizovať svet, vôbec sa za to nehanbia a základné poslanstvo, ktoré prijímajú zo svojho náboženstva, znie: Najlepšie prežiješ svoj život, keď islam bude úspešný. Predstavitelia islamu sa za nič neospravedľujú, tým menej „zástupne“, napríklad za útok v New Yorku. Má to jednoduché vysvetlenie – u väčšiny moslimov prevažuje v hĺbke duše pocit, že sú morálne lepší ako obyvatelia Západu. Ich životnou hodnotou je presadenie islamu, teda z hľadiska psychológie ich vlastné presadenie a z neho plynúci nárok osobnej moci. Vedome či nevedome sa pýšia svojou nenávisťou voči „zlu“ (ktoré však podľa potreby môže zahŕňať i Židov, USA, demokraciu či západnú civilizáciu ako celok) a potreba presadenia môže pre niektorých z nich znamenať i prepadnutie neskrývanej súťaživosti na život a na smrť.

Ani to nie je nič obdivuhodné. Súčasný islam disponuje rovnakou mierou pýchy na svoju vyvolenosť ako mnohí súčasní kresťania na svoju pokoru. Napriek tomu je tu rozdiel, ktorý z hľadiska civilizáčného stretu môže nahrávať islamu: Expanzívny životný modus, ktorý je islamu vlastný, je obdarovaný veľkou silou presadzovať sa. Dokáže efektívne viesť svojich nasledovníkov k tomu, že pre rozmach svojej viery sú ochotní obetovať život. Nebezpečenstvo, aké z toho vyplýva pre našu (post)kresťanskú civilizáciu, sa potom môže ozrejmiť, keď sa pozrieme, ako je život nás kresťanov ovplyvňovaný naším náboženstvom, teda kresťanstvom, a ako je život moslimov ovplyvňovaný ich náboženstvom – islamom.

Samozrejme platí, že islam nerovná sa terorizmus. Expanzivita nemusí znamenať agresivitu, expanzivita je o vôli presadiť sa, nie o krutosti. Napriek tomu platí, že túžba po presadení vlastných ideí sa v hlavách súčasných vyznávačov islamu spája s týmto náboženstvom oveľa ľahšie a častejšie, než u nás kresťanov s naším poňatím kresťanstva. A preto tiež platí, že islam v súčasnosti predstavuje najprogressívnejšie rastúce náboženstvo na svete.

Záver

Uvedené analýzy možno ľahko overovať pozorovaním. Ak ich ďalšie správanie nepotvrdí, potom boli chybné. Uvedomujú si však, že naznačené väzby môžu vyvolať skepsu i z „druhej strany“: Sme všetci tak ľahko zaraditeľní? Znamená to, že každé náboženstvo, každý životný spôsob predstavuje ideologickú „barličku“, ktorej povaha je determinovaná našou osobnostnou štruktúrou? Azda nijaká psychologická teória či poznanie, náboženstvo ani životný postoj nedokáže človeka do viesť k vyriešeniu hádanky jeho života?

Neodvážujem sa vynášať súd. Skutočnosťou je, že z religionistického hľadiska existujú náboženstvá, ktoré nestavajú na myšlienkových systémoch. Napríklad práve teológia Ježišovho kresťanstva. Ježišov postoj ku schopnosti človeka zachrániť seba samého vlastnými silami a prostredníctvom vlastných ideových konštrukcií („náboženstva“) je nanajvýš skeptický. Čo podľa neho zachraňuje, nie je to, čo si človek myslí, ani to, čo robí, ale to, aký má vzťah k Bohu. Konkrétne – aký je jeho vzťah k zásadnej udalosti dejín, ktorú predstavuje Ježišovo zmŕtvychvstanie. Tu nejde o užitočnosť nejakého myšlienkového systému, ale o jeho vzťah k pravde.

Neodvážujem sa posudzovať, do akej miery možno tento životný postoj prirovnávať k štvrtému životnému variantu, ktorý ponúka T. Harrisom OK – Si OK (= „Som hodný milovania a ty, svet, si super“). Podľa Harrisu tento postoj nie je výsledkom pocitu, ale rozhodnutia a azda by ho bolo možné charakterizovať sloganom „Žiť je úžasné“. Paralely s prvotným kresťanstvom sa priam ponúkajú, ale hovoriť o tom podrobnejšie... to by bolo na oveľa dlhšiu debatu.

PROKOP REMEŠ

Preložila: ALŽBETA MRÁKOVÁ
Ilustračné snímky: B. RAKOVSKÝ

Úskalia a nádej viery

Kresťanstvo a psychológia

Začiatkom 20. storočia sa medzi náboženstvom a psychoterapiou náhle objavila priepasť. Bol to Sigmund Freud, ktorý označil náboženstvo iba za súčasť neurotických mechanizmov človeka a predznamenal tak jeden spôsob nazerania na náboženské prežívanie a prax. Je však pravda, že už jeho bezprostrední žiaci C. G. Jung a V. E. Frankl sa opäť začali vracieť k pozitívnemu oceneniu náboženstva a začali venovať pozornosť duchovnej dimenzii človeka nielen v rámci obranných mechanizmov proti úzkosti, ale i ako neoddeliteľnej súčasť procesu sebauskutočňovania človeka. Hoci si Jung udržal odstup od inštitucionalizovaného kresťanstva, predpokladal, že za psychickými, sociálnymi i telesnými ťažkosťami väčšiny dospelých je nevyriešený duchovný problém. A bol to Frankl, ktorý po skúsenostiach z koncentračných táborov vniesol do psychoterapie dôraz na vedomie zmyslu života ako nevyhnutnej duchovnej podmienke psychického zdravia.

V ateistickom Československu po celých 40 rokov komunistickej éry prevládala veľká nedôvera voči náboženstvu i cirkevným inštitúciám. Hoci psychoterapia i náboženstvo sa usilujú o premenu osobnosti človeka, bariéra medzi oboma prístupmi bola prehĺbená i tým, že duševné javy opisujú rozdielnymi pojmami. Bohužiaľ sa zdá, že vzdialenosť medzi oboma diškurzmi („jazykmi“), diškurzom psychológie a diškurzom náboženstva, pretrváva dodnes. Dokladom toho je skutočnosť, že v Českej republike neexistuje nijaký akreditovaný výcvik v pastoračnej terapii a náboženské emócie i náboženské hodnotové postoje tvoria len povrchno zmapovanú oblasť bádania psychológie osobnosti. Napriek tomu je do budúcnosti azda na mieste určitý optimizmus, pretože v posledných niekoľkých rokoch sa i vo výrazne ateizovanej Českej republike obe oblasti začali zblížovať, a to jednak v rámci klasických psychoterapeu-

tických smerov (najmä logoterapie), jednak v rámci činnosti Psychoterapeutickej sekcie Českej kresťanskej akadémie, novozaloženej Spoločnosti pre hagioterapiu a pastoračnú medicínu a tiež v rámci činnosti Sekcie psychológie náboženstva pri Českej psychologickéj spoločnosti.

Prepojiť obe oblasti - oblasť psychoterapie a oblasť náboženstva - nie je ľahké, pretože každá vychádza z celkom odlišných princípov. Ústredným predpokladom kresťanstva je Ježiš ako druhá osoba zvrchovaného Trojjediného Boha tak, ako sa predstavuje spoločenstvom Cirkvi. Psychológia naproti tomu vychádza z tézy, že človek je najvyššou bytosťou, ústrednou udalosťou v celej histórii sveta a všetko hodnotí podľa toho, aké výhody mu to prináša.

Prienik psychoterapie a náboženstva

Na rozdiel od psychológie, ktorá sa snaží opísať psychické javy vrátane náboženských potrieb, pocitov a regulačných mechanizmov v zdravej podobe, psychoterapia je zameraná na liečenie nežiaducich ťažkostí. Za terapeutmi prichádzajú ľudia, ktorí sa cítia nenačnení a bezmocní, opakujú sa im problémy vo vzťahoch s blízkymi, cítia sa slabí alebo sú telesne či psychosomaticky chorí. Terapeuti sa tak môžu stretávať s náboženskými prejavmi nielen v ich pozitívnej hodnote, ale aj v ich patologickej, nezdravej podobe. Ich skúsenosť nám preto môže vo zvýraznenej forme pomôcť poznať, akým spôsobom sa psychické problémy premietajú do náboženskej oblasti, vrátane toho, ako náboženská prax ovplyvňuje negatívne, ale i pozitívne psychické fungovanie človeka.

Keď som robila všeobecný prieskum medzi svojimi kolegami, ako oni sami prežívajú prácu so svojimi veriacimi klientmi

Nedávno ma vyhľadal jeden kňaz so žiadosťou o psychoterapiu s tým, že dlho hľadal, na koho by sa mohol obrátiť so svojimi problémami. Povedal: „Viete, mám pocit, že keby som svoj príbeh rozprával človeku, ktorý je neveriaci, nikdy by nepochopil, čo ma na tej fare ešte drží.“ Tento výrok poukazuje na nedôveru, ktorú časť kresťanov prežíva vo vzťahu k psychoterapii. Ako tomu treba rozumieť?

a v čom vnímajú špecifickosť problémov, ktoré ich klientov trápia, priniesli rad konkrétnych postrehov. Pokúsim sa teraz zhrnúť ich výpovede do niekoľkých inšpirujúcich bodov.

Falošné predstavy o Bohu

Pomerne známy a už prehľadne opísaný fenomén psychopatológie náboženstva tvoria deformácie našich predstáv o Bohu. Ide o to, že mnohí pacienti či klienti majú výrazné vzťahové problémy k rôznym osobám zo svojho okolia a tieto problémy premietajú do svojich náboženských predstáv. Veľmi podrobne tento jav popisuje nemecký autor Karl Frielingsdorf. Vo svojej knihe *Falošné predstavy o Bohu* hovorí o skúmaníach, ktoré urobil asi na 600 osobách činných v Cirkvi (kňazoch, rehoľníkoch a rehoľníčkach), pri ktorých zistil, že výpovede o Bohu sú výrazne ovplyvňované osobnou históriou jedinca. Sú teda väčšmi výpoveďami o ľuďoch, ktorí o Bohu hovoria, než o Bohu samom. Odrážajú skôr ľudskú skúsenosť so svetom a s obrazmi sveta v ich mysli, než „skutočnú“ podobu Boha.

Frielingsdorf poukazuje na fakt, že u 95 % skúmaných osôb s negatívnou skúsenosťou s vlastnými rodičmi sa už v ranom detstve rozvinul nevedomý (t. j. protikladný k vedome hlásanému) „démonický obraz Boha“. Opísiť jeho konkrétnych podôb, ako ich tu v krátkosti uvediem, čerpám z práce *Obrazy Boha z hladiska psychológie* od rehoľnej sestry Ivany Čihánkovej, ktorá na Pražskej psychoterapeutickej fakulte Frielingsdorfovo chápanie ešte prehĺbila:

Najčastejším deformovaným obrazom Boha je obraz trestajúceho *Boha-sudcu*. Boh sa tu opisuje ako neúprosný monarcha,

ktorý nemilosrdne trestá každý poklesok. Nestrpí žiadny odpor, neexistuje pre neho nijaké milosrdenstvo, ani chápanie dobrota. Hriešnik musí pykať a byť potrestaný, pokým sa opäť nenastolí poriadok. Tento „sadistický“ Boh-sudca je však často i pred človekom samým ukrytý pod fasádou proklamovanej pozitívnej predstavy a prejavuje sa iba v silných úzkostiach, stálych pocitoch viny a v psychosomatických poruchách (často spojených s vierou, že Boh trestá človeka na tej časti, ktorou hrešil).

Iným démonizujúcim obrazom Boha je *svovjovlný Boh*, ktorý rovnako bezdôvodne zatracuje, ako udeľuje milosť. Človek je mu bezmocne vydaný napospas. Rodičia osôb s týmto obrazom Boha boli väčšinou vo svojich pocitoch rozpoltení a celkom nevyspytateľne, chaoticky a podľa svojej nálady udeľovali pozitívne a negatívne „pohladenia“. Z historických osobností by bolo v tomto ohľade zaujímavé skúmať rodinné zázemie Jana Kalvina (ale možno i ostatných kresťanských mysliteľov, ktorí učenie o Božom pôsobení vo svete prežívali väčšmi ako učenie o absolútnej Božej determinácii, než ako o absolútnom Božom milosrdenstve), či za ich chápaním Božej nevyspytateľnej „svovjôle“ nie je v skutočnosti raná skúsenosť s ich náladovými a svovjovlnými rodičmi, najmä otcami.

Ďalším patologickým obrazom Boha je démonický *Boh smrti*, ktorý sa vynára v nevedomí človeka v úzkom spojení s rozhodnutím rodičov, najmä matky, týkajúceho sa neprijatia, nechcenia dieťaťa. Tento smrtonosný démon preberá nepriateľské, hoci väčšinou nevy povedané posolstvá matky voči dieťaťu: „Bolo by lepšie, keby si bol mŕtvy,“ „Nemá cenu, aby si žil“ atď. V živote dospelého človeka sa tieto posolstvá prejavujú postojmi negujúcimi život – prázdnotou zmyslu, depresiami, neschopnosťou sa presadiť, úvahami o smrti, prípadne samovražednými tendenciami.

Štvrtý obraz Boha uvádzaný Frielingsdorfom predstavuje *Boh-účtovník*, akýsi úradník bez srdca, ktorý automaticky registruje každú chybu a každé previnenie človeka proti zákonu kvôli konečnému zúčtovaniu pri Poslednom súde. Človeku takého obrazu sa kresťanstvo nejaví ako radostná zvesť o prijatí človeka Bohom, ale svoj život zažíva podobne ako Kafkov Josef K., teda ako otročinu v neprehľadnom zmätku príkazov a zákazov, ktoré nikdy nemôžu byť splnené. Vždy ostávajú otvorené nesplatené účty a tie opäť vyvolávajú pocity viny a robia zo života mučenie.

Napokon s piatym démonickým obrazom Boha sa stretávame pod maskou tzv. *Boha výkonu*, preťažujúceho Boha, ktorý zväzda človeka k nasadeniu, ktoré je samo osebe dobré, ale v nadmernej miere ho môže do viesť k zničeniu a smrti. Za takým výkonnostným myslením stojí často pelagiánska logika trestu a zmierenia. Boh vystupuje ako nositeľ práva, ktorý kvôli sebe samému musí trvať na tom, aby ľudia pre svoju spásu vykonali to, k čomu sú zaviazaní. Ak nie je tento výkon v poslušnosti podaný, potom si ho Boh musí trestom či jeho hrozbou vynútiť, pretože inak by bol porušený jeho spravodlivý poriadok.

Je pochopiteľné, že ľudia, ktorí sú zviazaní takými démonickými obrazmi Boha, radi prijmú akýkoľvek iný výkladový rámec sveta. Najľahšie je odložiť vieru vôbec. Druhou možnosťou je plné stotožnenie sa s týmito obrazmi a ich uplatňovanie v živote a vo vzťahoch k druhým ľuďom. Treťou možnosťou je zažitie korektívnej vzťahovej skúsenosti, ktorá pomôže nahradiť patologický obraz v ich mysli a do viesť ich ku zrelej podobe náboženskej viery.

Nevedomé motívy za náboženskými nárokmi

Druhá oblasť ťažkostí veriacich ľudí súvisí s komunikáciou medzi ľuďmi, respektíve s ich sebaapresadením voči okoliu. Ide o to, že psychoterapeuti sa u veriacich ľudí častejšie stretávajú s javom, keď ich nevyjadrené osobné potreby sa halia do náboženského výrazu a Boha používajú ako zbraň na zdôvodnenie vlastných nárokov na ostatných. Uvediem skúsenosť z rodinnej terapie, kde sa stáva, že jeden z členov rodiny (často niektorý z rodičov) používa termín „je správne“ v zmysle „Boh to tak chce“ na uplatňovanie svojich vlastných prianí. S tým sa stretávame zvyčajne tam, kde pedagogická vôľa rodičov nie je schopná sama nastoliť poriadok. Bez toho, aby si to jasne uvedomovali, majú títo ľudia pocit, že ich vôľu, ktorú napriamujú voči svojim deťom, je nevyhnutné posilniť vôľou inou, najlepšie absolútnou vôľou Boha. A to so zrejším rizikom, že po emancipácii mladého človeka odvrhne tento jedinec nielen autoritu svojich rodičov, ale aj autoritu Boha, ktorú títo rodičia voči nemu používali ako štít.

Podobne a rovnako nevedome si, bohužiaľ, niekedy môžu pomáhať i niektorí predstavitelia cirkevných inštitúcií, keď

vydávajú svoje osobné postoje alebo názory, prípadne rôzne interné smernice či poriadky za Božiu vôľu. Kritika a kritici Cirkvi v tomto ohľade predstavujú cennú spätnú väzbu, ktorá môže veriacim ľuďom pomôcť získať väčší náhľad na niektoré javy u seba a uvedomiť si ich. Napríklad: čítala som, ako akýsi duchovný vyhlásil, že „je správne“, aby kňaz nosil kolárik, lebo je alter Christus a má reprezentovať Božiu dôstojnosť a zvrchovanosť. „Dôstojný pán!“ – dodal autor. „Bol Ježiš dôstojný pán? To nechávam na osobnú úvahu...“

Nepochopiteľné náboženské konanie môže však vychádzať aj z iných nevedomých zdrojov. Môže byť symbolickým vyjadrením potlačovaných potrieb, napríklad prirodzenej separačnej túžby detí, ktoré sa niekedy prejavujú sociálne nepriateľným konaním či odchodom do nejakej sekty. Taktiež mesiášske bludy pri psychózach môžu byť u niektorých ľudí čistým výrazom ich nevedomej túžby po sebarealizácii a sebauplatnení, ktorá je v realite výrazne popretá.

Zablokovanie autentických pocitov

Častým problémom veriacich ľudí je tiež ich znížená schopnosť rozlišovať prevzaté postoje – tzv. náboženské kliše od ich vlastných autentických zážitkov. Veriaci klienti často v tejto situácii pripomínajú profesionálnych výtvarníkov, ktorí pri arteterapii (t. j. pri terapii pracujúcej so spontánnymi výtvarnými prejavmi človeka) tiež len s veľkými ťažkosťami dokážu nachádzať svoj skutočne „autentický“ (výtvarným vzdelaním nedotknutý) výraz.

Napríklad pri stretnutí jednej našej hagioterapeutickej skupiny a čítaní príbehu o obetovaní Izáka nebola väčšina veriacich klientov schopná vystúpiť zo zabehnutých vzorcov pohľadu, ktoré oceňujú

Abraháma ako vynikajúceho muža viery. V skupine nastalo silné emocionálne vyhrotenie, pretože neveriaca časť skupiny zažívala Abrahámovu správanie nábožensky „nepoučené“, to znamená s výrazne negatívnou rezonanciou. Konflikt medzi veriacou a neveriacou časťou skupiny sa ihneď upokojil, keď padla otázka: „Keby príbeh o Abrahámovi nebol v Biblii, ale v posvätej knihe hinduistov Bhagavadgíte, ako by ste hodnotili Abrahámovu správanie voči jeho synovi?“ V tom okamihu „poučený“ výraz u veriacich klientov ustúpil ich autentickému prežívaniu a vo svojom postoji voči Abrahámovi sa veriaci i neveriaci členovia skupiny rýchlo zjednotili.

Nenávisť k sebe a zhubné pocity viny

Pri liečbe neurotických ťažkostí vystupuje do popredia rozpor medzi tzv. ideálnym a reálnym ja. Kým vývoj osobnosti prebieha zdravo, človek si je vedomý svojich predností i limitov a pohľad na ideál (vzor) ho motivuje ďalej sa rozvíjať. Pri neurotickej poruche sa naproti tomu rozpor vníma bolestne a spája sa s takými pocitmi menejcennosti a nenávisti k sebe, že môže dosahovať až sebadeštruktívne rysy.

Nielen pri neurózach, ale i v spoločnosti zdravých veriacich ľudí je niekedy akcentovaný tlak na obraz dokonalého človeka („Ako kresťan by som mal...“). Objavuje sa neochota akceptovať svoju reálnu duševnú a duchovnú situáciu. I keď mormonizmus možno sotva označiť za kresťanstvo v pravom zmysle slova, je iste zhoda v tom, že ide o skupinu vychádzajúcu z kresťanstva. A práve v súvislosti s touto skupinou je napríklad známe, že štát Utah, kde 70 % obyvateľstva tvoria mormóni, je súčasne štátom s najvyššou samovražednosťou v celých USA. Predstava, že ide o dôsledok neschopnosti vyrovnáť sa s pocitmi viny, ktoré vyplývajú z vysokých nárokov mormónskej morálky, sa zdá byť viac než istá.

Dokázané je, že v oblasti zhubne pôsobiacich nárokov na seba samých pôsobia veľmi silno napodobňovanie rodičov a autorít. Mavis Kleinová vypracovala prehľad piatich stresových scenárov, ktoré sú vyjadrené jednoduchým imperatívom (vetou, posolstvom, oznámením) a ktoré človek prevzal a presadil do regulačného systému svojho správania. Prvý scenár znie „Buď

dokonalý“. Ľudia, ktorí majú zvnútornený tento scenár, majú pocit, že sa nikdy nesmú zmýliť ani zlyhať, musia všetko zvládnuť svojou silou či inteligenciou. Predstava, že by ich mohli pristihnúť pri omyle či zlyhaní v nich vytvára výraznú úzkosť z možnosti strhnutia obrazu o sebe samom, prípadne zo zavrhnutia ostatnými ľuďmi. Snaha uchrániť sa chyby ich potom vedie k vypätiu bez možnosti najmenšieho oddychu, lebo dokonalosť je nedosiahnuteľným cieľom.

Druhý scenár vyjadruje posolstvo „Buď silný“ a ľudia pod jeho vplyvom na seba berú neúnosné množstvo úloh a práce. Podobný dopad má i imperatív „Musíš sa snažiť“, ktorý človeku nikdy nedovolí vzdať akékoľvek úsilie, a to ani v situáciách, keď je ďalšia námaha evidentne márna. Štvrtý scenár znie: „Poteš ma“ a ľudia pod jeho vplyvom sú stále v pozícii neúnavných záchrancov. Posledný scenár velí „Ponáhľaj sa“ a mnohí dodávajú: „Lebo je mnoho práce, ktorú treba vykonať“.

Hoci sa tieto scenáre pôvodne mienili ako pozitívne apely, škodia až totálnou sebadeštrukciou, keď naskakujú ako automatické programy „náročnosti“ bez kontextu situácie a bez ohľadu na to, ako človek svojím rozumom situáciu posudzuje.

Je dobré vidieť, že i požiadavku nárokovosti Cirkvi niektorí ľudia môžu vnímať obdobne zničujúcim spôsobom. Otcovský princíp, reprezentovaný Cirkvou, je pre zdravý rozvoj človeka nenahraditeľný. Bolo by však dobré, keby sa Cirkvi nestrácali ľudia, ktorí nie sú schopní splniť tento modus nárokovosti v plnej miere. Hoci sa nám to nezdá, celá dnešná západná spoločnosť stojí na princípe dravosti, dokonalosti a nároku na nezlyhávajúci výkon. Prečo by musela Cirkev kopírovať tieto „kapitalistické“ postoje? Nie je v nej naopak miesto predovšetkým pre ľudí „na okraji“, ktorí prepadajú, zlyhávajú, nemajú dost síl udržať obraz osobnej dokonalosti a prosperity?

Vybavuje sa mi v mysli situácia z konca tohto leta, keď v ČR prebiehala v kostoloch masívna petičná akcia na protest proti chystanému zákonu o registrovanom partnerstve homosexuálov. Nechcem posudzovať vec samu, ani uvádzané argumenty, ide mi o formu. Pýtala som sa niekoľkých svojich veriacich homosexuálnych klientov, ako oni túto akciu prežívali, a bola som veľmi sklamaná, že z celej akcie cítili neprijatie, ohrozenie a stratu materškého domova. Bolelo ma, že sa títo „ľudia na okraji“ Cirkvi zase o trošku vzdialili.

Sebadeštruktívne životné scenáre

Konečne z troch základných spôsobov, ako prežívať vzťahy k iným ľuďom – ísť „od“ týchto ľudí (rezignácia), ísť „proti“ nim (expanzivita), ísť „k“ nim (podriadenosť) – sa u veriacich kresťanov v prevládajúcej miere prejavuje modus podriadenosti. Ten niekedy vedie k „zaklesnutiu“ do tej miery, že sa stáva maladaptívny a niekedy vyslovene sebadeštruktívny. Mám na mysli napríklad situáciu tzv. príliš milujúcich žien, do ktorej sa dostávajú manželky alkoholikov, agresívnych agresorov či kriminálnych psychopatov. Tieto týrané ženy často samy seba nenávidia, že nedokážu svojich agresívnych manželov milovať bezpodmienečne, ustavične ich obhajujú, ich viny vzťahujú na seba, a hoci si svoje správanie často racionalizujú kresťanstvom (nárokom apoštola Pavla na poslušnosť žien voči mužom), v nezávislom pozorovateľovi vyvoláva ich postoj skôr pocit, že Ježišovo prikázanie „Miluj svojho bližného ako seba samého“ nahradzujú vlastným prikázaním „Miluj svojho bližného, len nie seba samého“.

Nenahraditeľnosť viery

Po tomto podrobnom výpočte istých problémových oblastí je na mieste položiť si otázku, aké sú uznávané pozitívne a ozdravujúce sily náboženskej viery?

Hoci náboženské učenie neslúži len ako lekárska učebnica o človeku, je zrejmé, že mnohé psychické poruchy sa skladajú z takých problémov, ako je pocit viny, úzkosť, zloba, neovládateľné túžby, nedostatok sebaaprijatia, pocit osobnej bezcennosti, nesprávne poradie hodnôt a sebeckto, na ktoré bežná psychoterapia len s ťažkosťami hľadá nástroj pomoci. Psychoterapia nepopiera, že práve náboženská viera, a špeciálne kresťanstvo, môže ponúkať v mnohých týchto oblastiach ideálnu pomoc pre človeka. Pozrime sa na ne trochu podrobnejšie.

Zážitok prijatia

Proroci Starého zákona hovorili, že máme milovať Boha, čo je pravda. Ježiš však priniesol radostnú zvesť, že Boh nás miluje.

To je liek. Dovoľuje vymaniť sa z nekonečného a zničujúceho kolobehu sebazdokonaľovania a prijať ponuku byť s ním takí, akí sme. Zažiť prijatie hneď teraz bez podmienok, zakúsiť večne odpúšťajúcu lásku. Americký psychoterapeut Larry Crabb hovorí, že vnútorné potreby človeka, jeho potreba významu a bezpečia, môžu byť skutočne a celkom naplnené iba vo vzťahu so živým Ježišom.

Uveďme príklad: Keď sa nejaký človek z času na čas opije a je agresívny ku svojmu okoliu, možno sa pokúsiť zmeniť jeho správanie moralistickým napomenutím a pôsobivým presvedčovaním. Odlišná situácia nastane v okamihu, keď sa ukáže, že dotýčaný je „chorý“ závislosťou, že je alkoholik. Tu už prostým presvedčovaním nemožno dosiahnuť nič. Problémom tohto človeka nie je pitie alkoholu samo osebe, ale skutočnosť látkovej závislosti. Ustavičným pripomínaním zásad kresťanskej morálky môžeme dosiahnuť pravý opak toho, čo sme chceli dosiahnuť. Nezvládnuteľné pocity viny, ktoré sa budujú pri každom ďalšom nevydarenom pokuse o abstinenciu zosilňovať, môžu viesť k odpadu od kresťanského spoločenstva, neskôr od viery a niekedy môžu viesť až k sebazničeniu.

Výstižným príkladom toho, ako v takej situácii lieči zážitok bezpodmienečného prijatia, sú skúsenosti hnutia Anonymných alkoholikov. V ich programe by sme našli vetu: „*Pripúšťame, že sme boli voči svojej zviazanosti bezmocní – že sme svoj život nezávládali. Dospeli sme k názoru, že iba Moc vyššia, než sme my, môže naše duševné zdravie obnoviť. Rozhodli sme sa celkom vzdať svojej vôle a odovzdať svoje životy do Božej vôle, podľa toho, ako sme ju pochopili.*“ Skúsenosti práce tohto hnutia ukazujú, že práve rezignácia na úsilie prijatie Bohom či ostatnými ľuďmi si akokoľvek „zaslúžiť“ (tým, že sa človek bude snažiť, že bude sľubovať svoju premenu, že bude zapierať svoju vôľu) a súčasné uznanie, že nie som schopný premeny, a napriek tomu môžem ďakovať Bohu, že mi moje viny odpúšťa, vedie často k radikálnej premene človeka.

Nádeje a zmysel

Ďalšou významnou hodnotou náboženskej viery je nádej. Podľa I. D. Yaloma predstavuje nádej ozdravujúci terapeutický faktor a my sa s ním stretávame predovšetkým u klientov konfrontovaných s osudovými stratami či faktom konečnosti vlastného

života. Podľa empirických výskumov sa s prejavmi paralyzujúcej straty nádeje stretávame u veriacich ľudí menej často než u ateistov. To je dané tým, že úzkosť a beznádej je u veriacich spracúvaná nielen bežnými obrannými mechanizmami (napríklad potlačením, vytesnením či racionalizáciou), ale i mechanizmami, ktoré sú typické iba pre náboženskú vieru: prijatím hypotézy existencie všemohúceho Ochrancu a (prípadne) prijatím viery v existenciu Darcu životného zmyslu. O čo ide?

Pôvodný spôsob, ako sa vyrovnáť s vedomím vlastnej konečnosti a smrti, predstavuje viera v nekonečne mocného Ochrancu. Tento typ viery vychádza z detského presvedčenia, že naši rodičia sú nadaní všemohúcnosťou, milujú nás a nevyšlovne túžia saturovať všetky naše potreby. V dospelosti si túto zachraňujúcu postavu často premietame do reálne existujúcich osôb, napríklad do politikov, lekárov, známych umelcov a niekedy aj do krásnych ideí (vlast, národ, strana). Najčastejšie však do viery v osobného Boha. V silne záťažových situáciách (strata blízkej osoby, nečakané nešťastie atď.) sa však ukazuje, že dôvera vo všemohúceho Ochrancu sa môže prekvapivo rýchlo zrútiť a premeniť na militantný a neskrotný ateizmus.

Omnoho účinnejšie pomáha viera v Boha ako „Darcu zmyslu“. Skúsenosti V. E. Frankla z nacistických koncentračných táborov ukazujú, že čím väčšiu bolesť a utrpenie prináša človeku reálny život, tým väčšiu tendenciu upevňovania má obraz Boha ako Darcu zmyslu v jeho mysli. Životné motto ľudí tohto obrazu akoby znelo: „Svoje utrpenie dokážem prežiť len s predstavou, že Boh všetkému dáva nejaký zmysel“.

Vedomie zmyslu je zdrojom neuveriteľnej životnej sily. Skúsenosti z praktickej psychoterapie ľudí v posledných štádiách rakoviny, ktoré zaznamenal Američan John Hinton, ukazujú, že existuje nepriama úmernosť medzi pocitom zmysluplnosti a vzdornými silami ľudskej psychiky. Utrpenie sa znáša lepšie, ak sa život prežíva ako zmysluplný. Nájdienie zmyslu svojho bytia je vždy uzdravujúcim momentom. Slovo „nájdienie“ je tu významné. Lebo zmyslom nie je to, čo si ľubovoľne „volíme“. Je to niečo, čo prežívame ako účasť na nekonečnej tvorbe dobra a „predkladá“ sa nám ako úloha na splnenie. Predkladá kým? Na to existuje jediná zmysluplná odpoveď: Bohom!

Zážitok spoločenstva

Napokon významnou okolnosťou v živote človeka je i začlenenie do určitej sociálnej siete. Cirkevné spoločenstvá predstavujú možnosť širokej ponuky blízkych vzťahov, bližších, než ktoré ponúka anonymné spoločenstvo občianskej komunity. Tieto spoločenstvá môžu poskytovať svojim členom na rovine všetkých generácií veľmi zreteľnú sociálnu podporu, čo môže pôsobiť ako význačná prevencia pocitov osamelosti a bezmocnosti. Práve zážitok spoločenstva je často určujúcim faktorom konverzie neveriacich k niektorej forme náboženskej viery. Nielen k renomovaným cirkvám, ale i k novým náboženským spoločenstvám a sektám.

Predstava pretrvávania „viacgeneračnej komunity“, ktorá prechádza životom až za hranice smrti, posilňuje pocit bezpečnosti. S týmto faktorom sa spája i psychologické vnímanie svätých patrónov, anjelov strážcov a samotného Krista ako bezvýhradných osobných spojencov.

Zážitok blízkych osôb, ktoré pri človeku stoja vo všetkých zákrutách jeho bytia, sprevádzajú ho v jeho úspechoch i pádoch a umožňujú zážitok, že človek nestojí so svojim osudom pred Bohom celkom sám, je psychologicky spojená s upevnením vlastného Ja. Miera tohto prijatia a bytie „s“ sa často zažíva tak intenzívne, že presahuje všetky možnosti „terapie“, ktoré ľuďom môžu ponúkať ekonomizované vzťahy našej spoločnosti.

Čo povedať na záver?

Moje záverečné posolstvo sa obracia najmä k psychoterapeutom a bolo by azda možné ho vyjadriť metaforou: Ježiš raz prirovnal Kráľovstvo Božie k perle nesmiernej hodnoty. Naši veriaci klienti prichádzajú často s perlou vo vrecku, ale je taká zablatená, že pripomína kameň, ktorý ich len zaťažuje. Pomoc by nemala spočívať v tom, že kameň zahodíme, ale v tom, že ho spoločne očistíme, umyjeme a necháme ho zažiariť.

ALENA HALAMOVÁ

Preložila: ALŽBETA MRÁKOVÁ

Ilustračná snímka: A. MRÁKOVÁ

PhDr. Alena Halamová (nar. 1963) – pracuje ako psychoterapeutička v Dennom sanatóriu FOCUS v Prahe. Je supervízorkou Spoločnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů.

Otrôkmi falošnej nádeje (2)

Spôsobov, ako osloviť a postupne pre sektu získať nového oddaného stúpenca, je viacero. Vynaliezavosť v tomto prípade nepozná hraníc. Avšak sú metódy, ktoré už otestoval čas, ako napríklad „náhodné“ oslovenie nič netušiaceho chodca prezerajúceho si výklad obchodu, nadviazanie rozhovoru na prednáške či koncerte, pozvanie na výlet či lyžovačku, pouličný predaj literatúry, prezentácia na ezotericom festivale či na iných „kultúrnych“ podujatiach a pod. Dokonca o sekte Deti Božie (Rodina lásky) je známe, že preto, aby rozmnožili rady svojich stúpenčov sa uchýľujú (najmä dievčatá) k tzv. rybolovu flirtom (flirty fishing), čo v praxi zahŕňa širokú škálu dvojzmyselných telesných prejavov náklonnosti až po náznaky sexuálnej agresie. V prípade pouličnej agitácie našej pozornosti neujde nenútený a priateľský tón oslovujúceho, ale najmä neskrývaná pozornosť, ktorú svojej „obeti“ prejavuje. Človek je odzbrojený jeho prirodzenosťou a pohotovosťou, pričom si neuvedomí, že v nejednom prípade sa takéto modelové situácie na kultových zhromaždeniach pravidelne nacvičujú, podobne ako u Svedkov Jehovových.

Zacielené na duše

Mnohé kulty (najmä tzv. komerčné) používajú postupy podobné bežnej firemnej praxi: inzerujú v tlači, rozposielajú na prvý pohľad profesionálne vyrobené zásielky s ponukou rôznych technológií, marketingových či komunikačných kurzov a pod. s prísľubom rýchlej návratnosti investícií, vylepšenia vlastnej produktivity a efektívneho dosiahnutia úspechu. Môžu ponúkať

aj nejaký produkt alebo návod, ako sa stať zdravým, úspešným, resp. ako môže človek v sebe „prebudiť“ doposiaľ netušené možnosti. Strediskom pôsobenia takýchto „podnikateľských“ aktivít nezriedka bývajú napríklad kultúrne zariadenia, kde sa organizujú pravidelné kurzy a školenia, ktoré ľudí neodradia ani často prehnanej cenou. Veď kto by si už dnes nechal ujsť príležitosť na vlastné oči uvidieť toho, kto sa každodenne „rozpráva“ s mimozemšťanom, „lieči“ klasickou medicínou nevyliciteľné choroby alebo vás („samozrejme“ bez použitia hypnózy) za malý peniaz pozve na nezabudnuteľnú očistnú prechádzku po vašich minulých životoch...

Ako uvádzajú mnohí odborníci, človek často ani netuší, že ide o nábor. Steven Hassan, jeden z najznámejších výstupových poradcov v USA k tomu poznamenáva, že ak je náborár náš známy alebo dokonca príbuzný, niekedy predstiera, že sa s nami chce podeliť o nejaký dôležitý poznatok či zážitok, chce poznať náš názor, alebo potrebuje našu pomoc, a to iba kvôli tomu, aby nás dostal na nejaké školenie či prednášku organizovanú kultom. Ak je to niekto neznámy, väčšinou nadobudneme dojem, že sme získali dobrého priateľa. Prieskum v tejto oblasti preukázal, že väčšina ľudí nadviazala kontakt s kultom v kritickom období svojho života. Podľa psychológov stres býva často dôsledkom negatívnej zmeny: napr. stratíme blízkeho človeka, prideme o zamestnanie, dostaneme sa do finančných problémov a pod. V takýchto situáciách sú naše obranné mechanizmy preťažené a ten, kto nedokáže kult včas identifikovať, ľahko sa stane jeho korisťou.

Metódy, ktoré sa pri verbovaní do sekty praktizujú, je síce viacero, avšak samotný proces sa dá opísať tromi slovami: okúzlenie – fixácia – fascinácia. Prvú fázu niektorí odborníci prirovnávajú k obdobiu zamilovanosti. Človek v tomto období býva natoľko zahľtený novými informáciami a stretnutiami s „milými“ a „pozornými“ ľuďmi, že nielenže toľko emócií nedokáže naraz spracovať, ale i jeho schopnosť kritického myslenia je veľmi oslabená.

Pre ďalšiu fázu je typické postupné ochromenie vôle nového člena, ako aj jeho izolácia od predchádzajúcich sociálnych väzieb (rodičia, priatelia), ktoré sa pokladajú za nebezpečné ohniská negatívne vplyvajúce na inak ničím nehatený duchovný rast novica. Fázu zamilovanosti postupne vystrieda pocit povinnosti a potreba angažovanosti v kulte. Ako cigaretový dym v miestnosti sa rozplýva aj idylická ilúzia o nájdení drahocennej perly, ktorú mnohí novici bezprostredne zažívajú a pocit náhleho očarenia z niečoho nového a spasiteľného vystrieda realita každodenných dní a trpké prebudenie sa do všednosti. Prejavy pozornosti pomaly ustupujú a človek, aby prehlušil v sebe pochybnosti a rozčarovanie, o to viac prilne ku skupine a stotožní sa s jej vnútornými zákonitosťami a cieľmi.

Toto štádium vyvrcholí do poslednej fázy tzv. fascinácie, keď proces indukcie je úspešne zavŕšený. Člen sekty myslí, koná a cíti ako celé spoločenstvo. To je však takmer vždy ovládané jednotlivcom alebo úzkou skupinou stojacou na vrchole hierarchie, ktorá vydáva početné striktné inštrukcie. Tie presne riadia nielen vonkajší, ale najmä vnútorný život všetkých členov. Mnohokrát sa potvrdilo, že rituály a presne stanovené predpisy, ktorými sa komunita riadi, vytvoria „dymovú clonu“ neslobody a strachu. Človek, aby neprišiel o istotu a zmysel života, ktoré mu spoločenstvo sugestívne ponúka, skrýva sa za horou každodenných mechanicky vykonávaných úkonov a pozvoľna stráca odvahy samostatne myslieť, kreatívne tvoriť či autenticky sa navonok prejavovať. Dochádza to tak ďaleko, že sa niekedy až prehne usiluje uskutočňovať vízie sekty a vôľu jej vodcu natoľko, že každý neúspech sekty berie za svoju prehru a trápi sa pocitom viny a osobného zlyhania. To zvyšuje nielen jeho závislosť od kultu, ale zároveň i jeho produktivitu a nasadenie, o čo nakoniec sekte ide.

Piliere psychickej manipulácie

Ako mnoho je metód, ktorými sa noví stúpenci verbujú do sekty, fixuje sa ich vzťah ku skupine a formuje ich nová identita, podobne je i veľa spôsobov, ako udržiavať a stupňovať ich pripútanosť a oddanosť. Tieto techniky sa všeobecne označujú pojmom *psychická manipulácia*. Človek je jej vystavený na každom kroku – v médiách, politike, reklame, ale i v iných komerčných či ideových sférach. Jej najväčšou zbraňou je, že človek často ani nevie, že ním dakto manipuluje, naopak, zažíva pozitívne pocity šťastia a naplnenia. Jednotlivcovi je zmanipulovaný tak, aby s absolútnou oddanosťou robil, čo sa od neho vyžaduje, sám pritom v mnohých prípadoch takmer na všetko reaguje pozitívne.

Známy americký psychológ Leon Festinger tvrdí, že úspech psychickej manipulácie závisí od zvládnutia troch jej základných zložiek – riadenia správania, myslenia a emócií. Teória kognitívnej disonancie, ktorej je autorom, dokazuje, že každá zložka silne ovplyvňuje ďalšie dve. To znamená, ak sa zmení ľudské správanie, zmení sa i jeho myslenie a cítenie tak, aby disonancia (nesúlady, rozpor medzi nimi) bola čo najmenšia. S. Hassan to vo svojej knihe *Ako čeliť psychickej manipulácii zhubných kultov* komentuje slovami: „Podľa Festingera si človek vo svojom živote potrebuje udržať svoj poriadok a zmysel. Potrebuje veriť, že koná podľa obrazu, ktorý o sebe má, a podľa hodnôt, ktoré uznáva. Ak sa z nejakého dôvodu zmení jeho správanie, zmení sa príslušne aj jeho obraz a hodnoty. Dôležité je uvedomiť si, že kulty týmto spôsobom zámerne vytvárajú v ľuďoch disonanciu a využívajú ju na manipuláciu.“

Povedzme si však niečo viac o jednotlivých zložkách manipulácie. *Riadenie správanie* v praxi znamená kontrolu individuálnej fyzickej reality. V podstate ide o kontrolu prostredia – miesta, kde človek žije, čo si oblieka, ako sa stravuje, ako dlho spí, ale najmä čo a ako koná, ako uskutočňuje rituály, čo číta a mnoho ďalších praktických vecí. Ako hovorí S. Hassan, „*potreba ovládať ľudské správanie je dôvodom, prečo väčšina kultov predpisuje svojim členom veľmi prísny režim. Každý deň sa venuje značný čas kultovým rituálom a školeniu. Členovia taktiež dostávajú*

špecifické úlohy, čím sa obmedzuje ich voľný čas a slobodná činnosť.“ A výstižne dodáva: „*V zhubných kultoch je ustavične čo robiť.*“

Aj správanie jednotlivca je podmienené požiadavkou, aby každý konal tak, ako koná celá skupina. V rámci skupiny členovia robia takmer všetko spoločne: jedia, pracujú, zúčastňujú sa na rituáloch a pod. Akýkoľvek prejav individualizmu sa tu potláča. Navyše človek, najmä ak žije v komunite, si musí pýtať dovoľenie takmer na všetko, čím sa len zvyšuje jeho závislosť a zdôrazňuje jeho podriadenosť voči vedeniu, ktoré za skupinu prebralo zodpovednosť.

Druhým pilierom psychickej manipulácie je *riadenie myslenia*. Zahŕňa dôkladnú indoktrináciu členov, tzn. precízne vstúpenie náuky, ale i osvojovanie si nových spôsobov vyjadrovania. S tým samozrejme súvisí aj vytvorenie si obranných mechanizmov voči všetkému „cudzorodému“, čo sa prieči ideológii a praktikám sekty. Hassan k tomu opäť veľmi duchapľne poznamenáva, že „*dobry člen sekty musí vedieť manipulovať sám so sebou.*“ Podľa francúzskeho psychiatra a kriminológa Jean-Marie Abgralla cieľom indoktrinácie je odstránenie posledných zvyškov kritického myslenia človeka tak, aby smeroval k čoraz silnejšej integrácii do štruktúry sekty. Zdeněk Vojtíšek, hovorca českej Spoločnosti pre štúdium siekt a nových náboženských smerov, to vo svojej knihe *Netradičné náboženstvá u nás* vyjadril ešte názornejšie, keď napísal: „*Sekty často vedú svojich členov k tomu, aby si vyčistili myseľ od všetkého, čím bola pred príchodom do skupiny zanesená a zavrhlí tak do toho času používané nesprávne spôsoby myslenia.*“

Pre mnohé sekty je typické používanie špecifického jazyka a kultových fráz. Príznacným je, že do nich zhŕstujú mnohé zložité životné situácie až natoľko, že tieto skostnatené myšlienkové kliše ovládajú myslenie členov takmer v každej situácii. Navyše, ako píše aj Z. Vojtíšek, „*základné prvky viery môžu byť v sekte fixované v extatických či hypnotických stavoch. Podobne môžu slúžiť i zmenené stavy vedomia spôsobené napríklad meditáciou, spoločným spevom, hlbokým dýchaním, rytmickou hudbou a pod.*“

Ako som už naznačil, členovia siekt pestujú v sebe obranné mechanizmy, eliminujúce všetky informácie, ktoré sú pre skupinu nepriaznivé. Obhajujú svoju novú kultovú identitu proti identite pôvodnej.

Kedykoľvek sa človek pristihne pri „kacírskych“ myšlienkach, odvrhne ju ako negatívnu a tak sa postupne naučí strániť sa všetkého, čo by len v náznakoch mohlo narušiť jeho iluzórny svet. V kultoch sa na to používa niekoľko metód: napr. extatické recitovanie mantry, rôzne rituály a pod., ktoré sa ako návyková droga samovoľne uvedú do činnosti a potlačia každú „zlú“ myšlienku, ktorá stúpencovi kultu prebehla myslou. Hassan vraví, že „*takíto ľudia získavajú často dojem rastu, pričom v skutočnosti klesajú do určitého druhu narkománie.*“

Tretia zložka psychickej manipulácie – *riadenie emócií* – sa snaží ovládnuť a vytesniť ľudské city a ich prežívanie. V mnohých sektách sú emócie považované dokonca za niečo negatívne a ich prejavovanie za znak slabosti a duchovnej labilitity. V niektorých z nich dokonca ich vodcovia stanovujú, koho si kto má vziať za svojho životného partnera, a to vrátane kontroly ich sexuálneho života. Známy je príklad sekty Hare Krišna, kde ani manželia by si nemali navzájom prejavovať „prílišné“ emócie. Navyše tu platí zásada, že ak nechcú mať ďalšie dieťa, nesmú mať spolu telesný kontakt, čo býva často zdrojom neventilovaných frustrácií a v nejednom prípade sa vzťah končí rozvodom.

Ako ďalej tvrdí S. Hassan, strach spojuje príslušníkov kultu dvojnásobným putom. Jednak vytvára veľmi sugestívny obraz vonkajšieho nepriateľa – prenasledovateľa a zároveň je vyjadrením vnútorných obáv pred odhalením a následným potrestaním zo strany vedúceho za to, že člen nespĺnil úlohu, ktorou ho poveril. „*Veľmi účinnou metódou na ovládanie emócií sú fobie*“ – dodáva Hassan a pokračuje: „*Ľuďom sa vstupuje, že keď sektu opustia, budú bez milosti vydaní napospas temným silám.*“

Aj keď sekty často deklarujú slobodu svojich členov a z úst ich predstaviteľov počuť slová o tom, že nikoho v ich organizácii nedržia proti jeho vôli, v skutočnosti sa členovia stávajú ich vazalmi už len preto, lebo trpia „pocitovo“ vypestovanou fobiou – strachom pred vonkajším svetom. A viackrát som sa v rozhovoroch s bývalými členmi mal možnosť presvedčiť, že toto puto je často mnohonásobne pevnejšie a zákernejšie ako fyzické násilie či psychickej teror.

BORIS RAKOVSKÝ

(Dokončenie v budúcom čísle)

KULTY a spoločnosť

Vývoj nového náboženského smeru

Každá novovznikajúca náboženská skupina (pre ktorú tu používam pojem „nový náboženský smer“) sa ocitá v napätí voči ostatným aktérom spoločenského života v časovom a priestorovom úseku svojej existencie. Po celý čas trvania tohto napätia je taký smer označovaný ako „nový“, lebo slovo „nový“ v tomto prípade nesie tiež význam „nezačlenený“, „neetablovaný“, „pocitovaný ako cudzorodý“ a pod.

Skutočnosť tohto napätia vyplýva už zo samotného faktu, že tá-ktorá skupina je nová. Do spoločnosti svojich čias prináša novú cestu spasenia, ktorá sa nevyhnutne ocitne v rozpore s ostatnými („starými“) cestami k náboženskej spásu. Dokonca môžeme povedať, že dôvodom vzniku tejto novej cesty spasenia je protest proti tým druhým cestám – práve preto, že tieto cesty sa pocitovali ako nedostatočné, vznikla cesta nová. „Všetky nové hnutia nevyhnutne ponúkajú niečo, čo je v starých náboženstvách nedostupné“ – všimla si britský sociológ Bryan Wilson.

Z novosti a protestného zamerania nového náboženského smeru vyplýva jeho napätie voči vonkajšej spoločnosti. Miera tohto napätia je samozrejme rozličná a záleží na mnohých okolnostiach, napr. na tom, do akej miery je väčšinová spoločnosť vôbec ochotná akceptovať nejakú náboženskú alternatívu, do akej miery a či vôbec je nová cesta spasenia v rozpore so súčasnými spoločenskými normami, aké spoločenské vrstvy táto nová cesta spasenia oslovuje a aké je ich postavenie v rámci spoločnosti, aké je postavenie ideológa novej cesty spasenia v rámci jeho nového náboženského smeru, aké sú jeho osobnostné vlastnosti a na mnohých iných

skutočnostiach. Napätie dosahuje niekedy taký stupeň, že sa väčšinová spoločnosť dištancuje od nového náboženského smeru dehonestujúcou nálepkou „sekta“.

Nech je miera napätia v počiatočkoch nového náboženského smeru akokoľvek vysoká, je isté, že časom bude klesať. Príčiny poklesu napätia predovšetkým v súvislosti s druhou generáciou príslušníkov nového náboženského smeru veľmi zreteľne opísala iná súčasná britská sociologička – Eileen Barkerová.

Rýchlosť znižovania počiatočného napätia opäť závisí od mnohých okolností, ale z dlhodobého hľadiska je nevyhnutná. Takisto ako pri vzniku napätia hral nový náboženský smer hlavnú, ale vôbec nie jedinú úlohu, i na postupnom znižovaní napätia sa podieľajú nielen zmeny v ňom samom, ale i zmeny, ktorými prechádza väčšinová spoločnosť. Vo všeobecnosti možno povedať, že smery vývoja nového náboženského smeru a väčšinovej spoločnosti sú konvergentné a že vedú k minimalizácii napätia. V určitom bode tohto vývoja väčšinová spoločnosť opúšťa označenie „sekta“ – spravidla to býva vtedy, keď nový náboženský smer už definitívne rezignuje na svoju jedinečnosť, novosť a protestný postoj. Tým sa zaradí do rámca súčasného náboženského spektra a stane sa jednou zo „starých“ ciest spasenia. V pluralitnom prostredí tak prechádza z postavenia nového náboženského smeru do postavenia denominácie. V náboženskom prostredí, ktoré nie je pluralitné, stráca svoju relatívnu samostatnosť – stáva sa napríklad jedným z rádo v kresťanskej cirkvi, škôl budhizmu, smerom v rámci hinduizmu alebo islamu a pod.

Hoci sociológia náboženstva reflektuje minimálne od čias Richarda H. Niebuhra vývoj náboženských skupín, pri úsilí o zavedenie ich prehľadnej typológie a vymedzenie pojmov „cirkev“, „sekta“, „denominácia“, „kult“, „nové náboženské hnutie“ a pod. väčšinou neberie tento vývoj do úvahy. Domnievam sa, že ku zmysluplnému vymedzeniu pojmu „sekta“ je vývojové hľadisko nevyhnutné. Nasledujúci príspevok preto v krátkosti opisuje vývoj nového náboženského smeru a v tomto vývoji nachádza možnosť vzniku situácie, v ktorej je – podľa môjho názoru – použitie pojmu „sekta“ odborne prínosné a (navzdory silne negatívnym konotáciám tohto slova) i oprávnené.

Mormóni – príklad vývoja

Vyššie uvedenú zákonitosť môžeme ukázať na ilustratívnom prípade mormónov. Je ťažké si predstaviť, že by medzi novým náboženským smerom a väčšinovou spoločnosťou mohlo vzniknúť väčšie napätie, ako to bolo v prípade tejto náboženskej skupiny. Uvážme len pobúrenie, ktoré v protestantskej Severnej Amerike vyvolalo nové zjavenie zakladateľa mormonizmu Josepha Smitha – *Knihá Mormon* – postavené vyššie ako Biblia. Smithova nová cesta spasenia, spojená od roku 1843 dokonca s mnohoženstvom ako s náboženskou povinnosťou, vyvolala medzi puritánskymi Američanmi šok. Napätie, živene ešte mnohými ďalšími okolnosťami, dosiahlo svoj vrchol v udalosti lynčovania a usmrtenia zakladateľa Josepha Smitha a jeho brata Hyruma len necelý rok po vyhlásení šokujúcej polygamistickej doktríny.

Na mieru napätia, ktoré mormóni svojou náboženskou a spoločenskou praxou vyvolávali, poukazuje aj ich zúfalý útek z tejto spoločnosti. Prenasledovanie, ktoré svojimi postojmi vyvolali, ich priviedlo k strastiplnému pochodu cez polovicu amerického kontinentu na riedko osídlený Západ, do nehostinnej oblasti Veľkého soľného jazera. Vodca tohto pochodu a po smrti zakladateľa Smitha druhý prezident tejto náboženskej spoločnosti Brigham Young nielenže trval na polygamii ako na podmienke plnohodnotného posmrtného života mormónskych mužov, ale okrem iného zaviedol i doktrínu zmierenia krvi.

Ako Brigham Young uvádza: „*neexistuje muž alebo žena, ktorí porušia zmluvu so svojím Bohom a nebudú musieť zaplatiť dlh. Kristova krv to nikdy nezotrie, vaša vlastná krv to musí zmieriť... Toto je milovať svojho blížneho ako seba samého; keď potrebuje pomoc, pomôžte mu; a keď chce spasenie a je nevyhnutné vyliať jeho krv na zem, aby mohol byť spasený, vylejte ju.*“ (Journal of Discourses. vol. III, str. 247, a vol. IV, str. 219-220) Toto učenie, ktoré v podstate nabádalo k vražde z náboženských dôvodov, bolo šokujúce i pre drsnú spoločnosť Divokého Západu. Ešte dobre, že obdobie tohto vysokého napätia vo vonkajšej spoločnosti mormóni trávili prevažne v izolácii svojho štátu Deseret.

V priebehu druhej polovice 19. storočia však mormóni vďaka usilovnej práci a striedmemu spôsobu života vytvorili strednostavovskú spoločnosť, ktorej vzťah k okolitému svetu už bol ďaleko priaznivejší ako u prvej generácie. Rozhodli sa do takej miery znížiť napätie voči vonkajšej spoločnosti, aby im to umožnilo návrat do prostredia, ktoré ich otcovia opustili. Vonkajším znamením tejto vnútornej ochoty k zmene sa stalo zjavenie, ktoré prijal štvrtý mormónsky prezident Wilford Woodruff roku 1890 a na ktorého základe bola zrušená doktrína o polygamii. Americká spoločnosť zase vyšla mormónom v ústrety tým, že mormónsky štát Deseret prijala pod názvom Utah roku 1895 do zväzku Únie. Doktrína zmierenia krvi síce oficiálne zrušená nebola (pravdepodobne preto, lebo sa nikdy nestala súčasťou posvätných spisov), ale jej praktizovania sa mormóni časom sami vzdali. (Hovoríme teraz o hlavnej mormónskej Cirkvi Ježiša Krista Svätých neskorších dní. Na ceste dejinami túto hlavnú skupinu opustili desiatky prevažne fundamentalistických skupín. V niektorých je doktrína zmierenia krvi – takisto ako mnohoženstvo – doposiaľ živá.)

K úspechom mormónov v 20. storočí zaiste patrí niekoľko ministerských kresiel vo vláde Spojených štátov, ktoré pripadli politickým predstaviteľom Utahu. Mormónska cirkev si vybuodovala povest solídnej a slušnej spoločnosti s dôrazom na rodinu a sociálnu pomoc. Príbeh pochodu na Západ sa stal jedným zo základných prvkov pri posilňovaní národného sebavedomia obyvateľov Spojených štátov. Vôľu po úplnom začlenení svojho náboženstva medzi rešpektované náboženské spoločnosti prejavili mormóni naplno opäť roku 1978.

Vtedy bola prorockým zjavením (údajne zjavenie sa dostalo prezidentovi Spence- rovi W. Kimballovi a to sa stalo, takisto ako zjavenie Wilfordovi Woodruffovi, súčasťou jedného z autoritatívnych spisov mormónov – *Knihy náuk a zmlúv*) na základe vzrastajúceho tlaku zo strany väčšinovej spoločnosti odvolaná rasistická doktrína, diskriminujúca černošských mormónskych konvertitov. A ako symbol úplného „zmierenia“ mormónov s väčšinovou americkou spoločnosťou sa môže chápať skutočnosť, že „hlavné mesto mormónov“ Salt Lake City (podiel mormónov na počte obyvateľov tohto veľkomesta sa v rôznych prameňoch uvádza rozdielne, avšak neklesá pod 70 %) reprezentuje celé Spojené štáty tým, že sa stalo usporiadateľom prestížnych zimných olympijských hier roku 2002.

Je 158 rokov medzi lynčom Josepha Smitha a zimnou olympiádou mnoho alebo málo? Isté je, že množstvo nových náboženských smerov sa do väčšinovej spoločnosti začlenilo rýchlejšie, v posledných desaťročiach dokonca omnoho rýchlejšie. No jednak východiskový stupeň napätia, jednak spoločenský kontext ich začleňovania sa môže len ťažko porovnávať. To, čo je celkom porovnateľné, je smer vývoja ich vzťahu s väčšinovou spoločnosťou k postupnému znižovaniu napätia.

Prekážky vo vývoji náboženského smeru

Znižovanie napätia medzi novým náboženským smerom a väčšinovou spoločnosťou je prirodzený a nevyhnutný proces. Prináša množstvo dôsledkov a niektoré z nich nemusia byť novému náboženskému smeru a jeho vodcovi (či vodcovskej vrstve) vítané. Napätie vzhľadom na väčšinové spoločnosti napríklad môže klesnúť do tej miery, že sa rast nového náboženského smeru spomalí, alebo dokonca zastaví. Práve tak je pravdepodobné, že výrazne klesne autorita všetkých stupňov vedenia nového náboženského smeru a s ňou i mocenské a iné výhody, ktoré doposiaľ prinášala. Zmena vo vzťahu k väčšinovej spoločnosti môže tiež znamenať niekedy významné a niekedy mnohonásobné oslabenie nového náboženského smeru odštiepením skupín, ktoré by si želali proces znižovania napätia buď spomaliť (ako príklad môžu byť menovaní mormóni, adventisti či hľadajúci pravdy – Hnutie Grálu), alebo naopak urýchliť (za príklad môže

poslúžiť Medzinárodná spoločnosť pre uvedomovanie si Krišnu. V histórii Svedkov Jehovových je možné nájsť príklady odpadlických skupín takého i onakého zamerania.)

To všetko a ešte i ďalšie dôvody môžu motivovať vedenie nového náboženského smeru ku krokom, ktoré by udržali napätie vo vzťahu k väčšinovej spoločnosti na relatívne vysokej úrovni. Podobný efekt radikalizácie nového náboženského smeru však môže dosiahnuť i väčšinová spoločnosť tým, že na nový náboženský smer vyvinie priamy tlak napríklad formou nevhodných legislatívnych opatrení, škandalizácie, vyvolávania strachu a ďalšími spôsobmi, ktoré sa môžu ľahko preložiť do jazyka nového náboženského smeru ako prenasledovanie a utrpenie za vieru. Zdá sa nepochybné, že aspoň niektoré nové náboženské smery, ktoré sa pokúšali etablovať na scéne západnej spoločnosti v 70. rokoch 20. storočia, prešli fázou radikalizácie v dôsledku ostražitosti pred sektarstvom po hromadnej vražde a samovražde príslušníkov Svätynne ľudu roku 1978 (príkladom sú Deti Božie – Rodina lásky). Napokon efekt radikalizácie by mohla mať i nová francúzska legislatívna úprava, ktorá je ostražitá voči novej religiozite pravdepodobne v dôsledku hromadných vražd a samovražd príslušníkov Rádu Chrámu slnka v rokoch 1994 a 1995. Väčšinová spoločnosť preto vždy ťažko nachádza úzku cestičku medzi potrebou varovať a chrániť svojich členov a medzi nebezpečenstvom zbytočnej radikalizácie nového náboženského smeru.

Nový náboženský smer naopak radikalizáciou nemá zvyčajne čo stratiť. Iba v skutočne extrémnych prípadoch spôsobí prehnaná radikalizácia krízu nového náboženského smeru a jeho dramatický rozpad. (Príkladom takého vývoja je najznámejšia česká sekta posledného desaťročia – pomocníci Syna človeka, Parsifala Imanuela, občianskym menom Jana Dvorského.) V absolútnej väčšine prípadov však radikalizácia slúži novému náboženskému smeru ako sito, ktorým prepadnú neduživí príslušníci, ktorí už tiež nie sú ochotní do svojho náboženstva mnoho investovať a ktorí by sa dokonca mohli v budúcnosti stať hrozbou pre súčasné vedenie. Tí, ktorí radikalizáciu vydržia, sa vďaka vlozenej investícii stávajú vernejšími, oddanejšími a obetavejšími príslušníkmi, ako boli predtým. Je teda možné zovšeobecniť, že zvýšenie napätia medzi novým náboženským smerom a väčšinovou spoločnosťou je pre

vedenie nového náboženského smeru výhodné.

Spôsobov radikalizácie by bolo možné opísať hneď niekoľko. Z tejto kolekcie však nemožno vynechať radikalizáciu prostredníctvom blízkych apokalyptických predpovedí, radikalizáciu pomocou zavádzania extrémne náročných doktrín, radikalizáciu prostredníctvom vyvolania konfliktu s väčšinou spoločnosťou a radikalizáciu prostredníctvom vyvolania vnútornej neistoty a organizačných zmätkov. Extrémne náročnými doktrínami nazývame tie prvky učenia, ktoré nabádajú prekonať biologické a kultúrne zábrany, teda tie, ktoré ohrozujú zdravie i život či základné vzorce kultúrneho správania predovšetkým v oblasti intímneho života. Všetky menované spôsoby radikalizácie boli s úspechom vykonané počas vývoja náboženskej spoločnosti, ktorá je dnes známa ako Svedkovia Jehovovi.

Svedkovia Jehovovi – kladenie prekážok

Prvou veľkou apokalyptickou udalosťou, očakávanou bádateľmi Biblie, predchodcami Svedkov Jehovových – rok 1914 – ešte nepovažujeme za radikalizáciu, ale za typické vyjadrenie naliehavosti novej cesty spasenia, ktorý tento nový náboženský smer na konci 19. storočia priniesol. Za radikalizáciu je však potrebné považovať druhý význačný „záver systému vecí“ – rok 1925, a to najmä vzhľadom na okolnosti, pri ktorých bol ohlásený a očakávaný.

Mladí mormónski misionári v zápale rozhovoru

Vo svojej bombastickej kampani, nazvanej *Milióny teraz žijúcich nikdy nezomrú*, ho totiž vyhlásil Joseph Franklin Rutherford (1869 – 1942), druhý prezident bádateľov Biblie. K vrcholnej funkcii sa dostal po bojoch, rozkoloch a sporoch (i súdnych) vo vnútri hnutia. Možno sa domnievať, že dôvodom ohlásenia apokalypsy bolo úsilie o konsolidáciu hnutia, otrášeného sklamaním z nesplnenej predpovede viditeľného Kristovho príchodu roku 1914 a zmäteného smrťou svojho zakladateľa a prvého vodcu Charlesa Taze Russella (1852 – 1916) a následným mocenským bojom. Misijná aktivita, vzbudená „miliónovou kampanou“, bádateľov Biblie skutočne zomkla okolo ich nového vodcu a dala im zabudnúť na otázky, ktoré v nich hnutie iste v predošlých rokoch vyvolávalo.

Sklamanie, ktoré medzi bádateľmi Biblie nastalo po roku 1925, Rutherford prekonal novou radikalizáciou iného druhu. Išlo o vyhrotenie vzťahu k väčšinovej spoločnosti a najmä k jej tradičnému náboženstvu. Posledné roky 20. rokov sú poznamenané Rutherfordovým ostro polemickým vyhraňovaním proti kresťanským cirkvám. Práve v tomto čase (od r. 1928) vzrastajú v literatúre bádateľov Biblie pochybnosti nad najväčším kresťanským symbolom kríža a roku 1936 je tento symbol už celkom odsudzovaný ako symbol pohanstva, odpadlícva a príslušnosti k satanovej lžicirkvi. Od Vianoc roku 1926 sa tento hlavný kresťanský sviatok medzi bádateľmi Biblie už neslávi. Záver 20. rokov taktiež prináša obnovený dôraz na používanie mena Jehovu ako jediného správneho Božieho mena a odsúdenie tých, ktorí toto meno vo svojom náboženskom živote nepoužívajú. Príkladov, ktoré bádateľa Biblie ostro odlišovali od väčšinového kresťanského náboženstva, a tým ich radikalizovali v ich protestnom postoji, by bolo možné nájsť viac.

Skôr sa však zmieniame o organizačných krokoch, ktoré na začiatku 30. rokov spôsobili novú vlnu radikalizácie tohto nového náboženského smeru. Táto reorganizácia vytvorila z roztrieštených skupín bádateľov Biblie

pevnú organizáciu Svedkov Jehovových (premenovali sa roku 1931). V tomto čase sa odstránili všetky prejavy demokracie a slobodného rozhodovania v základných skupinách Svedkov (v zboroch) a nahradili sa tzv. teokratickými princípmi. Tie znamenali vytvorenie vojensky pevnej hierarchickej štruktúry, v ktorej sa rozhodovacie právomoci sústredili do rúk zhora menovaných osôb. Na vrchole pyramídy sa vytvorilo teleso tzv. vedúceho zboru, ktoré postupne začalo hrať v náboženskom živote jednotlivých Svedkov úlohu jediného a neprehliadnuteľného prostredníka. Toto teleso vystupuje pod označením „verný a rozvážny otrok“ a nadväzuje na Ježišovo podobenstvo o vernosti služobníkov (Mt 24, 45–51 a Lk 12, 41–48). V tomto podobenstve sa oceňuje služobník (otrok), ktorý včas vydáva pokrm svojim spoluslužobníkom. Týmto pokrmom sa už od čias zakladateľa Russella myslí správna náboženská náuka. Úloha vedúceho zboru Svedkov Jehovových v Brooklyne ako „verného a rozvážneho otroka“ bola výstižne formulovaná v autoritatívnom časopise Svedkov Jehovových *Strážna veža* 15. 7. 1960. Brooklyn bol označený za miesto, ktoré je „jediným kanálom, ktorým preteká biblická pravda k ľuďom“.

Nástrojom radikalizácie a udržovania napätia vo vzťahu k vonkajšej spoločnosti je u Svedkov Jehovových extrémne náročná doktrína odmietania transfúzie krvi. (Veľmi dobrú prácu na túto tému napísala J. Bartošová – *Význam krvi v Písme – odpoveď Svedkom Jehovovým*; diplomová práca, Evangelická teologická fakulta UK, Praha 2001) Už od druhej polovice 40. rokov 20. storočia umožňuje vytvárať uprostred komunity Svedkov Jehovových atmosféru zdravotného i náboženského ohrozenia zo strany väčšinovej spoločnosti. Táto doktrína vytvára mučeníkov, učí nezmieriteľnosti a zásadným postojom a posilňuje konfliktný a protestný postoj Svedkov voči ich okoliu. Okolnosti ukazujú na to, že práve tieto radikálne postoje voči vonkajšej spoločnosti, avšak nie chartrný a nekonzistentný teologický výklad, sú dôvodom na prijatie a udržovanie tejto doktríny.

Poslednú veľkú radikalizáciu Svedkov Jehovových znamenal „záver systému vecí“ ohlasovaný na rok 1975. V druhej polovici 60. rokov 20. storočia možno hovoriť o spomalení rastu tejto náboženskej spoločnosti a azda aj o jej stagnácii. Táto situácia sa však totálne zmenila po vyhlásení apokalypsy. Prvá polovica 70. rokov je v tejto

náboženskej spoločnosti naopak poznamenaná horúčkovitou aktivitou, ktorá priniesla zvýšenie obetavosti a znateľný nárast členov. (Medzi rokmi 1965 a 1975 sa počet Svedkov Jehovových zvýšil o jeden milión a tak sa takmer zdvojnásobil.)

Po sklamaní, ktoré priniesol rok 1975, už žiadny ďalší „záver systému vecí“ medzi Svedkami nebol ohlásený. Existujú signály (roku 2000 bolo vnútorným predpisom trochu zmiernené správanie Svedkov Jehovových k tým členom, ktorí by nekonali v súlade s touto doktrínou), že rovnako aj kontroverzná doktrína o krvnej transfúzii by sa mohla čoskoro prehodnotiť a azda aj postupne opustiť. Možno preto zhrnúť, že i v prípade Svedkov Jehovových je smer vývoja ich náboženskej skupiny zreteľný. Hoci sa rôznymi druhmi radikalizácie pokúšalo vedenie tomuto vývoju klásť prekážky a zdržovať ho, možno očakávať, že počas nasledujúcich desaťročí poklesne napätie medzi Svedkami a väčšinovou spoločnosťou na minimum a Svedkovia sa zaradia ako bežná denominácia do spektra etablovaných náboženských spoločností so všetkými výhodami i nevýhodami, ktoré z toho vyplývajú.

Pojem „sekta“

Práve rôzne pokusy o radikalizáciu a zvyšovanie napätia v novom náboženskom smere znamenajú nebezpečenstvo jednak pre príslušníkov toho-ktorého smeru, jednak i pre vonkajšiu spoločnosť. Bez úmyslu znižovať význam tlakov väčšinovej spoločnosti, prikláňame sa k názoru, že všetky nebezpečné situácie, ktoré sa v nových náboženských smeroch odohrávajú, možno pripísať na vrub umelým pokusom o zvyšovanie napätia s vonkajšou spoločnosťou, a teda o radikalizáciu. V existencii týchto pokusov o zvrátenie prirodzeného vývoja nového náboženského smeru leží jadro rozdielu medzi jednotlivými smermi. Keď chceme tento rozdiel vyjadriť, ukazuje sa ako vhodné a oprávnené použiť pre tie nové náboženské smery, ktoré zvyšujú napätie s väčšinovou spoločnosťou, označenie „sekta“. V našom poňatí je teda sekta nový náboženský smer, ktorý bráni prirodzenému poklesu napätia vo vzťahu k väčšinovej spoločnosti.

ZDENĚK VOJTÍŠEK

Preložila: ALŽBETA MRÁKOVÁ
Ilustračná snímka: B. RAKOVSKÝ

REPORT

Cirkvi sa obávajú obmedzenia samosprávy

ČESKO - Kresťanské cirkvi v ČR sa cítia obmedzované plánovaným zákonom o náboženstvách vo svojej samospráve. V spoločnom stanovisku kritizovali hovorca Českej biskupskej konferencie D. Herman a generálna sekretárka Ekumenickej rady cirkví v ČR N. Mandysová najmä tie ustanovenia, ktoré robia zakladanie nových cirkevných zariadení závislými od súhlasu ministerstva kultúry. Cirkvi ďalej odmietajú tie ustanovenia, ktoré silne obmedzujú podnikateľské konania cirkevných zariadení. „Plánovaný nový zákon sa usiluje o obmedzenie slobody, ktorú mali cirkvi zaručenú doterajším zákonom. Zmenšuje právo cirkví samostatne rozhodovať o vnútorných záležitostiach a stavia ich do pozície organizácií podriadených štátu“ - hovorí sa v stanovisku. „Štát chce novým zákonom dosiahnuť, aby v budúcnosti novozaloženým cirkevným zariadeniam nepriznávali štatút právnickej osoby cirkví, ale ministerstvo kultúry. Štátny orgán by tak mohol každé rozhodnutie cirkví o zriadení alebo zrušení cirkevnej právnickej osoby ovplyvňovať alebo blokovať“ - konštatujú cirkvi. Nebezpečenstvo vidia pritom najmä pre svoju charitatívnu činnosť.

České cirkvi ďalej poukazujú na to, že nový zákon silno diskriminuje podniky v cirkevných rukách voči iným hospodárskym podnikom: „Cirkevným podnikom sa predpisuje, aby sa dosiahnutý zisk používal len na splnenie cieľov cirkví v užšom zmysle slova, teda nie na účely podnikania vo vlastnom zmysle slova. V praxi to znamená, že napríklad zo zisku lesného hospodárstva si cirkev nesmie kúpiť motorové píly. (...) Takisto požiadavka, aby sa v základnom dokumente cirkví najprv definoval predmet podnikania je nespĺniteľná a bez zveličovania to možno nazvať šikanovaním zo strany štátu, pretože takáto požiadavka sa iným podnikateľom nekladie“ - píše sa vo vyhlásení. O konečnom znení návrhu zákona sa pred jeho predložením v parlamente už nediskutovalo s náboženskými spoločenstvami. Komora poslancov ho už prijala a teraz je predložený v senáte. Jeho prijatie v senáte by cirkvi považovali „za diskriminačný akt, ktorý obmedzuje ich doterajšiu ústavou zaručenú slobodu.“ KP/TK KBS

Útok na kostol neprežilo 16 ľudí

PAKISTAN - Neznámi ozbrojenci včera v pakistanskom meste Bahávalpur zaútočili pri katolíckom kostole na kresťanov, 15 z nich zastrelili a desiatky zranili, niektorých ťažko. Ešte predtým zastrelili jedného policajta. Šesť mužov na troch motocykloch prišlo ku kostolu a zastrelilo jedného z dvoch hliadkujúcich policajtov. Potom štyria z nich vnikli do kostola a začali strieľať na veriach. Zvyšní dvaja zostali vonku, aby zabili tých, ktorí sa pokúsili utiecť. „Medzi mŕtvymi sú aj ženy“ - povedal predstaviteľ polície. K útoku sa zatiaľ nikto neprihlásil. Ide o prvý útok tohto druhu na kresťanov v oblasti južne od mesta Multán pri indickej hranici. V tejto časti Pakistanu sú známe spory medzi moslimskými extrémistami hlásiacimi sa k šiitskej a sunnitskej vetve islamu. V uplynulých deviatich rokoch v nábožensky motivovaných násilnostiach zahynulo až 1 200 moslimov. Polícia umiestnila hliadky pri kresťanských kostoloch po teroristických útokoch v USA. Kresťania sa začali obávať nepokojov zo strany moslimov stavajúcich sa proti americkým náletom na susedný Afganistan. Za zlyhanie bezpečnostných opatrení označil tragickú udalosť pakistanský minister pre záležitosti menšín S. K. Tressler. Kresťanom žijúcim v tejto oblasti v posledných dňoch už niekoľkokrát adresovali hrozby, upozornil minister. „Úrady mali na tieto hrozby patrične reagovať. Je to dielo protištátnych živlov a fanatikov“ - vyhlásil minister bez ďalšieho vysvetlenia.

Pápež Ján Pavol II. rozhodne odsúdil vraždu kresťanov v Kostole svätého Dominika v Bahávalpure. Označil ju za „diabolský čin“ a povedal, že sa modlí za obeť a ich rodiny.

Kostol sv. Dominika v Bahávalpure patrí katolíkom, ale spolu s nimi ho využívajú aj protestanti. Väčšina obetí útoku boli práve protestanti, lebo v čase napadnutia bol kostol vyhradený im. ČTK

Vyšetrovanie proti sekte

HOLANDSKO - Holandské orgány začali vyšetrovanie proti sekte, ktorá tento rok (v roku 2001 - pozn. red.) očakáva zánik sveta. Podľa údajov novin Trouw z 31. októbra má tzv. Efraimovo spoločenstvo asi 100 členov. Zakladateľ a vedúci sekty očakáva, že koniec sveta nastane do troch týždňov alebo najneskôr do dvoch mesiacov! Kňazi vyslovili obavy o osud členov sekty, keby tento termín uplynul bez očakávanej udalosti. Viacerí prívrženci sekty boli úradom nápadní, keďže odmietali poslať svoje deti do školy.

KIPA/TK KBS

Správa o sektách

RAKÚSKO - Najviac otázok okolo siekt vyvolali roku 1999 v Rakúsku scientológovia. V správe rakúskeho centra pre problémy siekt za rok 1999 sa uvádza spolu 819 otázok k 224 sektárskym skupinám. Z nich 147 sa týkalo scientológie, 22 osôb sa informovalo o satanizme. Správa bola na programe zasadnutia rakúskeho parlamentného výboru pre rodinu. Centrum zaznamenalo 3 332 kontaktov so špecifickými otázkami pre odborníkov na sekty. Výsledok: inštitúcia založená roku 1998 dokázala v odbornom svete nájsť svoju pozíciu a vyprofilovať sa ako odborný poradca v svojej oblasti. Najväčší záujem o centrum bol medzi žiakmi, študentmi a učiteľmi, ale aj zo strany médií.

KP/TK KBS

Rozporuplné názory v čase vrcholného stredoveku (4)

Wiclefova sejba našla živnú pôdu v Čechách v podobe Majstra Jana Husa. Tento český kňaz (1370 - 1415) sa stal nápadný svojimi kázňami v Prahe. Nielenže kritizoval neporiadok v Cirkvi, ale dotkol sa pritom nosných stĺpov cirkevnej autority. Hlásal napríklad, že ak niekto žije v smrteľnom hriechu, nemôže iným vládnuť; takisto popieral platné oslobodenie od hriechov, vyslovené nehodným kňazom a pod. Predovšetkým pre svoje teologické názory (napr. cirkev predestinovaných, spochybnenie pápežského primátu, eschatologické vízie atď.) sa značne vzdialil od učenia Katolíckej cirkvi, hoci na jej pôde chcel zotrvať. Dnes sa možno presvedčiť (najmä porovnaním diel), že Hus svoju teológiu výrazne prebral od Wiclefa a prispôsobil ju aktuálnej situácii v Čechách.

Husa najskôr vylúčil z Cirkvi pražský arcibiskup a následne pisanský pápež Ján XXIII., ale aj napriek tomu pokračoval v kázaní a vyzýval k odporu proti pápežovi. Propagoval Wiclefove učenie spisom *Defensio articulorum Wyclef*. Spor sa vyostřil, keď sa Hus postavil priamo proti krížovej výprave organizovanej roku 1412 Jánom XXIII. proti Gregorovi XII. Keď bol nad Prahou vyhlásený interdikt, opustil Prahu (1412) a uchýlil sa na Kozí Hrádek, kde roku 1413 napísal svoje hlavné dielo o Cirkvi - *De Ecclesia*. Cirkev sa v ňom predstavuje ako spoločenstvo predurčených. Hus zúžil pojem bojujúcej Cirkvi a vylúčil z nej hriešnikov. Doslovne učí: „*Tak ako sú niektoré veci v ľudskom tele, ktoré nie sú jej časťami, ako slina, vred, moč, tak je to aj niečo v tajomnom tele Kristovom, ktoré je Cirkvou, a predsa to nepatrí do Cirkvi, lebo to nie je jej časťou; tak musí každý predurčený k zatrateniu byť nakoniec vytrhnutý z tohto tela ako niečo škodlivé. Teda je niečo iného byť z Cirkvi a niečo iného byť s Cirkvou.*“

O Husových názoroch mal rozhodnúť Kostnický koncil. Hus mal od cisára Žigmunda zaručenú bezpečnosť, hoci už predtým ho pápež Ján XXIII. exkomunikoval. Hoci väčšinu obžalôb (vyčítali mu 30 heretických viet z jeho spisov) odmietol ako krivé obvinenia a nedokázané z Písma, účastníci koncilu mu ponúkli zmierujúcu formulu, ktorú však odmietol. Tesnou väčšinou ho preto vyhlásili za vinného a ešte v ten istý deň odovzdali svetskej moci na popravu upálením. Zomrel presvedčený o svojej nevine, vyzývajúci Kristovo meno.

Nesúhlas s rozsudkom v Kostnici podnikli 452 šľachticov Čiech, aby napísali protestný list na adresu koncilu. V Čechách a na Morave sa šľachta i mestá vzbúрили proti cirkevnej moci. Zavrhlí všetko, čo nebolo zachytené v Biblii a inšpirovaní eschatologickou ilúziou a apokalypticko-chilistickým očakávaním riešili revolučnou cestou sociálne rozdiely. Kde sa im podarilo získať moc, úplne narušili cirkevný a sociálny poriadok. Ich odpor sa prejavil v krviprelievani tých, ktorí ostali na pôde Rímskej cirkvi, predovšetkým obyvateľov kláštorov. Husitské vojny zasiahli nielen územie Čiech, kde husiti vyplnili takmer všetky katolícke kostoly a kláštory (až 95 %), ale aj susedné územia vrátane Slovenska. Výboje prestali povestnou bitkou pri Lipanoch roku 1434. Po porážke boli husiti ochotní rokovať s Katolíckou cirkvou v Bazileji (1436) o štyroch pražských kompaktoch z roku 1420. Dohoda však netrvala dlho, lebo zo strany husitov neboli splnené jej požiadavky (podávanie pod obidvoma spôsobmi len dospelým, po primeranom vysvetlení...). Pápež Pius II., ktorý poznal situáciu v Čechách, preto výsady zrušil.

Na objasnenie tejto neľahkej situácie treba pripomenúť, že pápež Ján Pavol II. v Prahe roku 1990 požiadal expertov, aby jasne definovali postavenie Majstra Jana Husa medzi cirkevnými reformátormi. Pri tejto príležitosti vyjadril názor, že „*nezávisle od teologických presvedčení Husovi nemožno uprieť bezúhonnosť osobného života, ako aj úprimnú snahu o morálne pozdvihnutie národa.*“ Majúc na zreteli tento pápežov výrok, terajší pražský arcibiskup kardinál Miloslav Vlk vytvoril roku 1993 medzinárodnú ekumenickú komisiu na analýzu rozporuplných udalostí týkajúcich sa Majstra Jana Husa. Lateránsky kongres zaoberajúci sa touto otázkou na sklonku roka 1999 v Ríme, sumarizujúc náročnú niekoľkoročnú prácu komisie, sa stal príležitosťou historicky a teologicky prehodnotiť pôsobenie Jana Husa. Hlavný organizátor kongresu Dr. František Holeček z Katolíckej teologickej fakulty Palackého Univerzity v Olomouci, jeden z najvýznamnejších expertov na túto otázku, povedal, že „*lateránske stretnutie malo za úlohu identifikovať styčné body na vytvorenie mosta medzi kresťanskými denomináciami a nájsť prorocké prvky do tretieho tisícročia.*“ Práca komisie i samo stretnutie v Lateráne za účasti najvyšších predstaviteľov ČR a Cirkvi v osobe samotného pápeža sa pokúsilo o zahojenie hlbokých historických rán.

VILIAM JUDÁK

REPORT

Medzináboženský dialóg v Assisi

Až 300 najvyšších predstaviteľov najrôznejších náboženských spoločností sveta prijalo pozvánku pápeža Jána Pavla II. na svetové stretnutie modlitieb za pokoj vo svete 24. januára v Assisi. Takáto účasť presiahla očakávania Vatikánu, ktorý rátať s 200 – 250 účastníkmi. Na ceste vlakom z Vatikánu do Assisi a na stretnutí sa zúčastní viac ako 40 delegácií – dvakrát toľko, ako pri podobnom stretnutí v Ríme v októbri 1999. Talianske štátne dráhy dajú k dispozícii špeciálny vlak s piatimi vozňami. Na vatikánskej železničnej stanici, ktorá sa už roky nepoužíva na osobnú dopravu, je potrebné vykonať niektoré úpravy. Najväčšiu nekresťanskú skupinu predstavujú moslimi s 50 duchovnými najmä z Pakistanu, Egypta, Libanonu, Saudskej Arábie a Iránu. Účasť prisľúbil aj brat jordánskeho kráľa princ Hasan bin Talal. Zo židovskej obce prídu rabíni David Rosen z Jeruzalema, Riccardo di Segni a Elio Toaff z Ríma, René-Samuel Sirat z Paríža i rabín z USA. Najvyšším predstaviteľom pravoslavia na stretnutí bude patriarcha Carihradu Bartolomej I. Zastúpená bude väčšina východných cirkví. Nejasné je, či príde patriarcha Alexej II. z Moskvy. Z protestantov budú takisto zastúpené takmer všetky väčšie spoločnosti vrátane spoločnosti Taizé, Svetového reformovaného zväzu, metodistov, baptistov, adventistov, menonitov a kvakerov. Zastúpený bude aj japonský vodca hnutia reformných budhistov Risho Kosei-Kai, Nichiko Niwano, ako aj ďalší budhistickí duchovní. Neistá je účasť dalajlámu, ktorý má na ten deň dávnejšie dohodnuté iné dôležité stretnutie. Z Katolíckej cirkvi prisľúbili účasť mnohí kardináli a biskupi, ako aj vodcovia významných hnutí ako Ch. Lubichová z hnutia Fokoláre, K. Arguello z Neokatechumenátnej cesty, A. Riccardi zo Sant Egidia a sr. Nirmala, predstavená misionárka lásky Matky Terézie. Bazilika sv. Františka v Assisi zaktivizovala webovú stránku venovanú stretnutiu pokoja: www.sanfrancescoassisi.org s potrebnými informáciami. Možno tam poslať modlitby, myšlienky i kresby na tému pokoja vo svete. KP/TK KBS

Náboženstvá sa nezmiešajú

Predseda Pápežskej rady pre napomáhanie jednoty kresťanov kardinál W. Kasper vylúčil každú formu náboženského synkretizmu na stretnutí pokoja v Assisi. Pre L'Osservatore Romano napísal: „Kresťania a prívrženci iných náboženstiev sa môžu modliť, ale nie spoločne. Napriek tomu majú spoločnú úctu k Bohu a všetkému božskému, majú úctu k životu a túžbu po pokoji s Bohom i po pokoji medzi ľuďmi. Každý synkretizmus je však vylúčený“. Varoval aj pred zamieňaním medzináboženského dialógu s ekumenickým dialógom kresťanov: „Medzi oboma existuje špecifický a kvalitatívny rozdiel. Ekumenický dialóg sa nezakladá len na vzájomnej úcte, ale i na spoločnej viere v Krista a vo vzájomnom uznaní krstu. Preto sa môžu kresťania rôznych vyznaní spoločne modliť tak, ako ich to naučil Ježiš.“ Kresťanskí účastníci stretnutia v Assisi sa budú modliť spoločne s pápežom v Bazilike sv. Františka. Zástupcovia nekresťanských náboženstiev sa stretnú pri modlitbách a meditáciách na rôznych miestach. Spoločnými akciami sú cesta vlakom do Assisi a symbolické gestá pokoja pri spoločnom zhromaždení na voľnom priestranstve. KP/TK KBS

MICHAL STRÍŽENEC:

Súčasná psychológia náboženstva

(IRIS, Bratislava 2001, 237 strán)

Je potešiteľné, že na slovenskom knižnom trhu, chudobnom na pôvodnú literatúru s odbornou psychologickou tematikou, sa nedávno objavil nový titul Michala Stríženca, zakladateľa psychológie náboženstva na Slovensku. Po knihách *Psychológia náboženstva* a *Aktuálne problémy psychológie náboženstva* ide o jeho tretiu monografiu na túto tému.

Publikácia má štrnásť kapitol a prehľad použitej literatúry. Na začiatku autor vymedzuje predmet psychológie náboženstva, pričom ho definuje ako „vednú disciplínu v rámci aplikovaných psychologických vied skúmajúcu psychologické zákonitosti náboženského správania a prežívania, náboženských postojov a hodnôt ľudí, ktorí veria v existenciu a vplyvy božstva alebo iných nadprirodzených síl.“ Ide tu o nestrannú analýzu náboženských javov ako objektov pozorovania, v čom sa líši od náboženskej psychológie predstavujúcej psychologický prístup z pohľadu určitej náboženskej koncepcie.

V ďalších kapitolách sa autor venuje súčasným trendom vývoja tejto disciplíny a metodologickým otázkam. Za základné pojmy psychológie náboženstva považuje náboženstvo, vieru, religiozitu, spiritualitu, vedomie, ortodoxnosť a fundamentalizmus. Dozvedáme sa o vývine religiozity, jej dimenziách, ako i o vzťahu religiozity k náboženstvu. V kapitole venovanej náboženskému zážitku autor upozorňuje nielen na potrebu skúmania siekt, ale najmä fenoménu nových laických duchovných hnutí (Fokoláre, Comunione e liberazione a pod.), ktoré pôsobia v Katolíckej cirkvi.

Rád by som upozornil na časť knihy venujúcej sa téme glosolálie (hovorenie jazykmi), kde autor prezentuje i zaujímavé výsledky svojich výskumov. Publikácia sa zaoberá i vzťahom medzi osobnostnými charakteristikami a religiozitou. Podrobne analyzuje a výsledkami z empirických výskumov dopĺňa najmä problematiku hodnotovej orientácie a konverzie. Zaujímavý je aj vzťah medzi náboženstvom a zdravím a s tým úzko súvisiacim zvládaním záťažových situácií. Osobitne si všima fenomén náboženských siekt a kultov. Od ich definície a klasifikácie prechádza k opisu ich nepriaznivých dôsledkov na osobnosť individua. Na záver uvádza organizácie venujúce sa tejto problematike.

Práve kvôli širokému záberu témy v kontraste s nedostatkom miesta sa autor nevyhol niektorým nepresnostiam. Avšak celkovo môžeme povedať, že publikácia vo svojej prehľadnosti a ucelenosti splňa zámer informovať o novej psychologickej disciplíne – psychológii náboženstva, ktorá sa vo freudovskom a behaviorálnom prostredí nepresadzovala ľahko, avšak dnes už má svoju sekciu i v rámci Americkej psychologickej asociácie.

Na lepšiu orientáciu v spleti rôznych definícií, koncepcií a klasifikácií autor obohatil titul o množstvo výskumov, ktoré dostatočne ilustrujú tému a robia titul čítanejšim. Monografiu by som odporučil študentom psychológie, psychológom, teológom, religionistom, lekárom, ako aj všetkým, ktorých zaujímajú vzťahy medzi psychológiou a náboženstvom.

MIROSLAV LOJDA